

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

XI^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа редовна сесия).

XXXI заседание, срѣда, 30 ноемврий 1901 г.

(Отворено въ 2 ч. и 45 м. послѣ пладнѣ подѣ прѣдсѣдателството на прѣдсѣдателя г. М. Балабановъ.)

Прѣдсѣдательтъ: (Звъни.) Засѣданието се отваря. Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь В. Димчевъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. прѣдставителитѣ: С. Арсениевъ, А. Бояджийски, Д-ръ П. Табурновъ, Сп. Ивановъ, А. Малиновъ, Т. Михайловъ, Г. Недѣлковъ, Н. Петровъ, С. Поповъ, М. Такевъ и Т. Ферадовъ.)

Прѣдсѣдательтъ: Отъ 165 народни прѣдставители отсъствуватъ 11. Има законенъ съставъ—засѣданието продължава.

Най-напрѣдъ съобщавамъ на Народното Събрание, че има заявление отъ г. Т. Ферадовъ, който иска отпускъ за 15 дена, поради усложнение на болестта му, за която има медицинско свидѣтелство. Понеже отпускътъ, който се иска, надминава 10 дена, моля Народното Събрание да се произнесе: приема ли да се даде отпускъ на народния прѣдставител г. Т. Ферадовъ за 15 дена. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Събранието приема. Отпускътъ захваща отъ 28 того.

Съобщавамъ на Народното Събрание, че е постъпилъ отъ Министерството на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията единъ законопроектъ за българското подданство. Този законопроектъ ще се раздаде днесъ още на народнитѣ прѣдставители и ще се тури на дневенъ редъ.

Второ, има съобщение отъ Министерството на Финанситѣ, съ което внася законопроектъ за гербовия сборъ. Сжщо и този законопроектъ ще се раздаде на г. г. народнитѣ прѣдставители и, кога му дойде врѣмето, ще се тури на дневенъ редъ.

Трето, има съобщение отъ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи, съ което внася законопроектъ

за чиновницитѣ по гражданското вѣдомство. И този законопроектъ ще се раздаде днесъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и, кога му дойде редътъ, ще се тури на дневенъ редъ.

Има и друго съобщение—Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи внася законопроектъ за управлението на окржзитѣ и околитѣ. И този законопроектъ ще се раздаде на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се тури на дневенъ редъ, кога му дойде врѣмето.

Най-послѣ има да съобщя, че отъ Министерството на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията е внесенъ законопроектъ за гербовия сборъ, който трѣбва да се събира отъ Министерството на Външнитѣ Работи и отъ дипломатическитѣ агенства въ странство. И този законопроектъ ще се раздаде и тури на дневенъ редъ, кога му дойде врѣмето.

Минаваме сега на дневния редъ, който е, както е извѣстно на почитаемитѣ народни прѣдставители: продължение разискванията по прѣдложението на Правителството относително заема отъ 125.000.000 л. номинални, съглашението по концесията на тютюня, прѣходнитѣ разпореждания и устава на дружеството за съучастна режия на българскитѣ тютюни.

Има думата Старозагорскиятъ народенъ прѣдставител г. Д-ръ Ходжевъ.

Д-ръ А. Ходжевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Слѣдъ хубавитѣ и авторитетни рѣчи, които въ разстояние на нѣколко дена чухме отъ тая трибуна отъ нашитѣ най-добри финансиста, нека бжде позволено и менъ да кажа нѣколко думи по толкова важния въпросъ, който ни занимава.

Може би, думитѣ, които азъ ще изкажа, да бждатъ въ разрѣзъ съ изказанитѣ досега мисли, обаче, при сѣ това, ще ви моля да имате добри-

ната да ме изслушате, както слушахте всички онѣзи, които говориха, защото въпросътъ е много важенъ и всички съзнаваме голѣмото негово значение. Нека ми бѣде позволено, при това, да обясня, че азъ не ща и нѣмамъ тая мисия — да защищавамъ договоритѣ. Азъ нѣма да ви казвамъ тия договори дали сѫ добри или лоши, защото и тия, които ги внесоха, г-да прѣдставители, тѣ сами ви казаха, че договоритѣ сѫ лоши, но че ние трѣбва да ги приемемъ. Споредъ моето дълбоко убѣждение, възелътъ на въпроса, който ни занимава, не е този, дали договоритѣ сѫ лоши или добри, но той стои другагдѣ. Капиталниятъ въпросъ, споредъ мене, е този: дали тѣзи договори сѫ належащи, било отъ бюджетна точка зрѣние, било отъ общенародна стопанска точка зрѣние. Заради туй, азъ ще си позволя да видя, дали дѣйствително тѣзи договори сѫ необходими, както ни се каза отъ министерската маса, отъ общобюджетна точка зрѣние и дали тѣ сѫ необходими отъ общестопанска точка зрѣние.

Минавамъ къмъ разглеждането на първия въпросъ. Азъ искахъ да чуя, но, нека това ми бѣде позволено да го кажа, съжалявамъ, че не чухъ отъ тия компетентни лица, за които по-рано говорихъ, да излѣзатъ да поставятъ тукъ прѣко въпроса, както азъ имамъ смѣлостта да го поставя. Мнозина отъ тѣхъ говориха съ общи фрази, съ лиризмъ, съ патосъ, които, по моето разбиране, не могатъ да се употребяватъ, когато се говори за економически и финансови въпроси. Едни говориха за положението на страната, говориха за нѣкакви си героически мѣрки, други излѣзоха да критикуватъ тия договори изключително отъ банкерска и финансова точка зрѣние. Но, казвамъ, не е тамъ ядката на въпроса, споредъ мене. Азъ желаяхъ и очаквахъ да чуя, щото тия, които у насъ водятъ партия, да излѣзатъ прѣко и ясно да разгледатъ въпроса въ всичката му държавническа ширина. Но какво срѣщнахъ? Излѣзе г. Гешовъ, нашиятъ многоуважаемъ бившъ прѣдсѣдателъ, шефъ на Народната партия, да ни говори, че е необходимъ заемътъ, като допусна, че заемътъ може да се приеме и съ гаранция на монопола, стига да се измѣнятъ нѣкои точки отъ договора. Сжщеврѣменно излѣзе и неговиятъ съмишленикъ, многоуважаемиятъ г. Теодоръ Теодоровъ, и ни каза: „Не! Може и безъ заемъ; може да се изведе страната отъ трудното положение, въ което се намира, и безъ заемъ!“ Туй ужасно противорѣчие азъ не мога да го разбера. Азъ мисля, че една партия, която има намѣрение да поема властта и да спасява страната отъ туй положение, можеше чрѣзъ своитѣ авторитетни мъже да излѣзе съ опрѣдѣлено и ясно поведение по този въпросъ. Обаче, туй нѣщо не стана.

Г-да народни прѣдставители! Минавамъ къмъ въпроса, който ни занимава. Казахъ, че изложи ми се, съобща ми се отъ министерската маса, чрѣзъ г. Министра на Финанситѣ и г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи, че заемътъ ни се налага отъ бюджетна точка зрѣние; обясни се, че хазната,

че държавното съкровище има дългове — единъ летищъ дългъ около 80 -- 90 милиона, — и подробно ни се изложиха и показаха всички пера. Азъ не искамъ да повтарямъ дълготъ и безконечно изложение на борчоветѣ, което изложение направи г. Министерътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи. Той ви каза, че ние имаме единъ летищъ дългъ отъ 65.065.000 л. и др. пера, състоящи се отъ сумитѣ, които сѫ вземени срѣцу залогъ на съкровищни бонове, на около 20.000.000 л.; така че, става всичко около 85.000.000 л., а има и други оборотни суми, които, като се събератъ наедно, даватъ една цифра около 90.000.000 л. Г-нъ Министерътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи каза, че този дългъ е належащъ и че трѣбва да се плати; съобща така сжщо, че съ редовнитѣ бюджетни приходи този дългъ не може да се покрие и че, споредъ неговото дълбоко убѣждение, единствениятъ изходенъ пътъ за покриването му е сключването на единъ заемъ.

Г-да народни прѣдставители! Когато се говори за летищитѣ дългове, на които сега прѣди малко ви съобщихъ цѣлата цифра, нека ми бѣде позволено да отговоря на едно запитване, което многоуважаемиятъ Шуменски народенъ прѣдставителъ, г. Рачо Петровъ, направи отъ тази трибуна. Той ни каза, че имало летищи дългове, по ние желаемъ да чуемъ кои сѫ ги направили. Прѣди всичко, менѣ ми се вижда странно, че г. Рачо Петровъ, който е билъ министъръ-прѣдсѣдателъ, може да задава такъвъ въпросъ, защото за него не може да бѣде тайна, кои сѫ направили тѣзи борчове, кои сѫ оставили тѣзи дефицити. (Р. Петровъ: За мене бѣше важно да има едно финансово изложение на страната, за да видимъ откога сѫ тия дългове, които имаме!) Нека ми бѣде позволено да кажа, че въ всѣки случай не сѫ лицата, които днеска стоятъ на министерската маса, които могатъ да бѣдатъ виновни за този летищъ дългъ и за тия дефицити. (Д. Ризовъ: Никой не каза това!) Вие знаете много хубаво произхождението на дефицититѣ откога почва. Азъ се ползвамъ отъ едно изложение на многоуважаемия г. Гешовъ, направено прѣдъ VIII-то Народно Собрание, отъ което се вижда, че когато Народната партия е поела властта, прѣзъ мѣсець май 1894 г., тя е заварила въ наслѣдство единъ дефицитъ отъ 53.903.000 л., който дефицитъ е билъ покритъ отъ суми, взети отъ заема, на брой около 45 милиона лева — азъ цитирамъ само голѣмитѣ цифри, безъ да съобщавамъ малкитѣ — и други суми около 8.000.000 и нѣколко хиляди франка, добити отъ редовнитѣ приходи.

Обаче, при приемането властта отъ Народната партия, дефицититѣ не се свършили, г-да прѣдставители! Азъ обръщамъ главния отчетъ на Министерство на Финанситѣ за 1899 г. и тамъ на стр. 111, ако се не лъжа, намирамъ и тия дефицити, които ни е оставила въ наслѣдство Народната партия. Тия дефицити почватъ най-напрѣдъ за 1894 г. — 4.302.853 л.; за 1895 г. — 7.324.205 л.;

за 1896 г. — 7.264.842 л.; за 1897 г. — 7.284.586 л.; за 1898 г. — 5.727.475 л., и споредъ едни данни, които азъ имамъ отъ Финансовото Министерство за 1899 г., дефицитътъ е 14.485.267 л. Обаче, и режимътъ, който наслѣди Народната партия, Теневиятъ режимъ, и той ни остави единъ дефицитъ за 1900 г. — пакъ споредъ свѣдѣния, които имамъ отъ Финансовото Министерство — на една сума отъ 20 — 30.000.000 л. (П. Пешевъ: Много широко! Какво значи това отъ 20—30.000.000!) Моля Ви се, цифрата е отъ Финансовото Министерство. Искамъ да бжда точенъ, да не правя фалшъ; минимумъ 20.000.000, максимумъ 30.000.000. (А. Краевъ: Азъ ще удовлетвори любопитството на г. Пешева, като му кажа: 24—25.000.000 л.) Отчетътъ на Сметната Палата не е готовъ, та затова не можемъ да знаемъ точната цифра.

Г-да народни прѣдставители! Мисля, че удовлетворихъ едно ваше любопитство, като ви цитирахъ тия цифри прѣди малко. И съ туй ми се струва, че съмъ отговорилъ на първия въпросъ, който ни занимава, а именно на въпроса за дефицитътъ. (П. Пешевъ: Вие залагате България! — Х. Конкилевъ: Вие я заложихте по-напрѣдъ! — Скарване между г. г. Пешева и Таслакова).

Слѣдъ туй, азъ минавамъ на втория въпросъ, съ който главно, споредъ мене, можемъ да оправдаемъ заема, който е склученъ отъ настоящето Правителство. Казахъ, г-да народни прѣдставители, че споредъ обясненията на г. Министра на Вътрѣшнитъ Работи, заемътъ, който ние обсъждаме, ни се налага отъ народностопанска точка зрѣние. Той ни обясни, че Държавата дължи една сума бѣтъ около 29.000.000 л. на Българската Народна Банка, че Държавата дължи разни суми на прѣдприемачи, че дължи разни суми на частни лица, които сж внесли пари по една или по друга причина въ държавното съкровище, и че тя не е въ положение да повърне всичкитъ тия суми, които е прибрала и които е ангажирала въ свои работи. Но, за да бжда по-ясенъ, ще изброя въ общи кръгли пера държавнитъ неконсолидирани дългове, които се слагатъ тѣй: на Българската Народна Банка 29.800.000 л.; на Бресласката Банка авансътъ отъ 7.000.000 л.; на земледѣлческитъ каси 3.300.000 л.; на Хаджиенова 4.300.000 л.; Източно-Румелийски данъкъ 1.700.000; окупационни и др. дългове на Русия 6.000.000 л.; оборотни суми 3.500.000 л.; разни платежи на прѣдприемачи и др. за извършени разходи 8.400.000 л.; заемътъ срѣщу съкровищни бонове отъ 20.000.000 л. и пр. и пр.

Прѣди всичко, нека видимъ дали задържането отъ държавната хазна на банковитъ 29.800.000 л. спира въ нѣщо Българската Народна Банка и, посрѣдствомъ нея, другитъ кредитни учреждения въ страната, и, най-сетѣ, спира ли самия правилень вървежъ на нашето народно стопанство. Вие всища знаете, че у насъ, отъ нѣколко години насамъ, оплакването за финансовото положение е общо; на-

всѣждѣ викатъ, че пари нѣма на пияцата, че търговията е заспала и че всички вземания-давания сж почти прѣкжснати. Тѣ сж излишни фрази, които считамъ за излишно да повтарямъ отъ тази трибуна. Обаче, има едно нѣщо, което за мене е неоспоримо: тѣ сж цифритъ, които азъ намирамъ въ официални документи, които имахъ честта да си набавя. Знаете, че Българската Народна Банка у насъ е най-солидното и почти единственото учреждение, което подпомага на нашата търговия. Каза се, че туй кредитно учреждение отдавна е прѣстанало да служи на нашия народъ, не е вече българска народна банка, и се е обърнало на банка на Българското Правителство. Българското Правителство, слѣдъ като е изтеглило капиталитъ, които е вложило въ Банката, туря ржка и на другитъ вложени капитали за свои цѣли. И отъ туй положението на Банката се влошава, отъ туй прѣдзначението на Банката се изгубва съвършено, и отъ туй, г-да народни прѣдставители, сж пострадали интереситъ на Банката, сж пострадали и интереситъ на нашия общественъ кредитъ. Азъ имамъ тукъ цифри за операциитъ на Българската Народна Банка, и като почнемъ отъ 1895 до 1901 г., ще видимъ, че въ послѣдната година особено операциитъ на Българската Народна Банка сж значително намалени. А туй показва, че тя се намира въ затруднително положение и че е прѣстанала да служи на цѣльта, за която е основана. Азъ взимамъ, напр., цифритъ за лихвенитъ влогове отъ главния отчетъ на Банката отъ 1900 г. и намирамъ, че прѣзъ 1895 г. сж били постѣпили лихвени влогове 39.790.000 л., прѣзъ 1896 г. — 46.088.000 л., прѣзъ 1897 г. — 55.931.000 л., прѣзъ 1898 г. — 56.163.000 л., прѣзъ 1899 г. — 61.547.000 л. Вие виждате, че дотукъ цифритъ отиватъ като се увеличаватъ, обаче веднага прѣзъ 1900 г. тѣ спадатъ на сумата 60.715.000 л.

По-голъма разлика въ операциитъ на Банката намираме въ перото, което се касае за шконтиране на полици и записи; а отъ туй именно ще видите, че нашата търговия е въ застои и че Банката не е въ положение да помага на търговцитъ, за каквато цѣль тя е основана. Тия цифри се движатъ ето какъ: прѣзъ 1895 г. сж шконтирани записи и полици на сума 75.649.000 л., прѣзъ 1896 г. тая сума спада на 69.068.000 л., прѣзъ 1897 г. тя се увеличава на 78.248.000 л. и достига своя кулминационенъ пунктъ прѣзъ 1898 г., когато се увеличава на 98.256.000 л., обаче оттогава насамъ спада: прѣзъ 1899 г. на 94.717.000 л., прѣзъ 1900 г. на 85.000.000 л.

Най-послѣ, нека ви цитирамъ едно перо за общитъ операции на Банката. Отъ туй най-главно ще видимъ, до колко е спзната Банката въ своитъ операции. Прѣзъ 1895 г. операциитъ на Банката сж били 1.225.312.000 л., послѣ прѣзъ 1898 г. тѣ се увеличили на 1.946.112.000 л., а прѣзъ 1900 г. тѣ веднага спадатъ на 1.506.181.000 л. — една разлика близо отъ 500.000.000 или половинъ милиардъ лева.

Но, г-да народни прѣдставители, не е само Българската Народна Банка, която се намира въ трудно положение. Споредъ свѣдѣнията, които всѣки единъ отъ насъ има, почти всичкитѣ кредитни учреждения сѣ въ сѣщото печално положение. Азъ, като членъ на комисията по Министерството на Правосъдїето, имахъ случай да видя едно изложение за едно дружество, което играе голѣма роль въ Сѣверна България, именно дружеството „Гирдапъ“, и въ него се казва, че ако вземе да ликвидира, не е въ положение да направи това, освѣнъ съ грамадни загуби, и затова иска отъ Народното Сѣбрание да се прокара единъ законъ, по силата на който да се продължи ликвидацията на това дружество. И недавно за тази цѣль даже се внесе едно измѣнение на търговския законъ, което имаме честта да обсъждаме.

Но, г-да народни прѣдставители, има други едни данни, които най-добрѣ свидѣтелствуватъ за застой и за лошия вѣрвежъ на нашето народно стопанство. Азъ взехъ отъ нашето статистическо бюро таблицата за нашата вътрѣшна и външна търговия, и виждамъ, че въ послѣднитѣ години нашата вносна и износна търговия значително се е намалила. Нека ми бѣде позволено да ви цитирамъ тукъ нѣкои цифри, които нагледно показватъ какво е положението на страната. Въ 1896 г. намираме, че нашата вносна търговия се е възкачила на една сума отъ 76.530.000, а износната на 108.740.000, и виждаме, че тази сума пада, намѣсто да се увеличава. Въ 1900 г. имаме вносъ 46.342.000, а износъ 53.983.000. Цифри за другитѣ години нѣма да цитирамъ, защото мисля, че тия двѣ цифри сѣ повече отъ достатѣчни, за да видимъ какво е положението на нашата вносна и износна търговия.

Г-да народни прѣдставители! Дѣйствително, вѣрно е, че една отъ причинитѣ да се намали и да се влоши нашето економическо положение е и това, че въ послѣднитѣ години имаше неурожай; но мисля, че това не е единствената причина. Въ много отношения за този резултатъ е помогнало и обстоятелството, че Банката, както и другитѣ кредитни учреждения сѣ били отклонени отъ своитѣ естествени пжтища и сѣ били оставени да служатъ за цѣли, за които тѣ не сѣ били прѣдначени. Мисля, че нѣма нужда тукъ да ви споменувамъ и за фалититѣ, които напоследѣкъ станаха и които отъ година на година се увеличаватъ. Така сжко нѣма да ви казвамъ и за дълговетѣ на общинитѣ, защото недавно, по случай законопроектитѣ за измѣнение на закона за градскитѣ и селскитѣ общини, които бѣха внесени, имаме възможностъ да се запознаемъ съ дълговетѣ на нашитѣ общини. Казвамъ, че отъ всичко, което се спомена, излѣзе явво и очевидно, че нашето економическо положение, нашето народно стопанство се намира въ една голѣма криза.

Слѣдъ тия бѣлѣжки къмъ положението, къмъ мотивитѣ, които сѣ диктували заема, нека прѣмина на самия заемъ. Азъ по него малко ще

ви говоря. Ако по начало, г-да народни прѣдставители, сждимъ като теоритици, ми се струва, че не можемъ да не осждимъ тоя заемъ. Ние не можемъ да не осждимъ всички наши заеми, които сѣ правени отъ нѣколко години насамъ, защото, когато навсѣкѣждъ другадъ, дѣто има добрѣ уредени държавни стопанства, обикновено заемитѣ се употребяватъ прѣимуществено за цѣли производителни, тогава у насъ по-голѣмата частъ отъ заемитѣ сѣ служили за покриване на дефицититѣ, за покриване на стари борчове, и само една частъ, и то доста малка, е употребена за цѣли производителни, и то не въ нѣкаква смисълъ на производство, защото у насъ се строеха не желѣзници, които да донасятъ приходи, а се строеха желѣзници, отъ които Държавата има почти вѣрѣда. Кои сѣ тѣ, нѣма да споменавамъ. (Н. Козаревъ: То е въпросъ на бжджцето!) Сега ние сждимъ за настоящето, защото не сме господари на бжджцето. Господъ е господаръ на бжджцето, както е казалъ Вюкторъ Хюго, а не ние. Така щото, г-да народни прѣдставители, ако ние гледаме отъ тази строго научна точка зрѣние, ние трѣбва да осждимъ този нашъ заемъ. Той се прави не за цѣли производителни въ пълната смисълъ на думата, а за да се плащатъ стари борчове. Но за туй нѣма какво да говоря. Обаче, туй е теория. На практика ние много пжти виждаме, че не само България, но и други държави правятъ заеми, за да могатъ не да ги употребяватъ въ производителни цѣли, но да ги употребяватъ въ крайни нужди. Така напр., Франция прави заеми не само за обществени постройки и ползи, а ти прави заеми да плаща обезщетение на Германия, прави заеми за пушки и топове, а прави заеми и да строи крѣпости. Но всичко туй трѣбва да става въ крайни случаи. (Д. Ризовъ: Заемъ за пушки и за правене на крѣпости Франция не е правила!) Азъ ви позволявамъ да ме изобличите, ако не е вѣрно. Азъ твърдя положително, че е вѣрно. (Д. Ризовъ: Не е вѣрно!) Вие можете да казвате, че не е вѣрно. (Н. Поповъ: Има нѣщо вѣрно, но не е свършено вѣрно!) Вие имате претенцията да сте енциклопедисти, но позволѣте и на хората да знаятъ нѣщо. — Но, г-да народни прѣдставители, у насъ положението е таково, мисля, че споредъ него не може другъ изходъ да се намѣри, освѣнъ да направимъ единъ заемъ. Въ туй нѣщо поне разногласие нѣмаше отъ ораторитѣ, които се явиха на тази трибуна. Всинца съзнаватъ, че летящитѣ дългове, които имаме, трѣбва да се покриятъ и че това не може да стане съ бюджетни срѣдства; обаче, тѣ мислятъ, че заемътъ трѣбва да бѣде въ по-малѣкъ размѣръ, или же да бѣде по едни или други условия.

Но мнозина отъ тѣхъ упрекнаха, че заемътъ е билъ сключенъ, прѣди всичко, на лоши и тежки условия. Азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че въ туй ни най-малко право имаме да обвиняваме настоящето Правителство, защото сключването на заемитѣ не зависи отъ едно или друго условие, отъ

желанието и добрата воля на министритѣ. Заемитѣ се диктуватъ отъ общото положение, финансово и економическо, на самата страна и, най-подирѣ, отъ положението на паричното тържище въ странство. А вие виждате отъ изложението, което направихъ, че нашето финансово и економическо положение не е блѣстяще, напротивъ, то е лошо. И нека да си не правимъ илюзии. Това се знае не само отъ насъ, но и отъ нашитѣ кредитори. Най-послѣ, казахъ, че условията на заема се диктуватъ отъ положението на паричното тържище въ странство, и вие знаете, че навѣкъждѣ то е доста неблагоприятно, вслѣдствие сбѣтията, които настанаха. Има Трансвалска война, има индустриална криза въ Белгия и Русия, има една економическа криза въ Германия. Въ Германия фалираха Leipziger-Bank, а и Anhalter-Bank и Dresdener-Bank едва не фалираха, като се запазиха благодарение на помощта на Германската пародна банка. Така щото, въобще, паричното тържище е повече отъ неблагоприятно. Вамъ се обясни, че нашитѣ цѣнни книжа стоятъ на много нязкъ курсъ. Туй не е само отъ 2—3 мѣсеца, а отъ нѣколко години насамъ. Г-нъ Т. Теодоровъ, уважаемиятъ Царибродски народенъ прѣдставителъ, каза, че нязкитъ курсъ на нашитѣ облигации е дѣло на банкитѣ, които иматъ въ това интересъ, и ни изказа една теория, че банкитѣ могли да играятъ съ кредита на една страна: могли да качватъ и да свалятъ произволно цѣннитѣ ни книжа. Менѣ ми се струва, че този възгледъ не е дотамъ правилентъ. Азъ мисля, че кредитътъ на една страна, който е добръ установентъ, на една страна, която си плаща дълговетѣ и има положение цвѣтуеще, съ нейния кредитъ не може да се играе; не може да се качватъ и свалятъ нейнитѣ книжа произволно отъ банкитѣ. Но нѣма съмнѣние, че страна, която нѣма установентъ кредитъ, която нѣма добро положение, съ кредита на подобна страна може да се играе и курсътъ на нейнитѣ цѣнни книжа може съвършено произволно да се качва и сваля. Съ французката рента не може да си играятъ и не може да се мѣнява така лесно курсътъ ѝ, защото Франция е страна богата и може да си плаща.

Г-да народни прѣдставители! Мисля, че като имаме прѣдъ видъ всичкитѣ тия съображения, не можемъ да се стрдимъ никому; напротивъ, трѣбва да се стрдимъ на сами си. Такъвъ длъжникъ, такъвъ заемъ. Ако бѣхме ние изправни длъжници, ако плащахме наврѣме, би било друго, а вие чухте отъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, че нашитѣ заеми и лихви сж били изплащани винаги съ други заеми, и това е ставало отъ 1897 г. насамъ. Азъ помня, че г. Теодоровъ направи заемъ отъ Бреславската банка за 3.000.000 л., за да се платятъ лихвитѣ на други заеми, и за 80 дни е платилъ една лихва отъ 280.000 л. — платилъ е лихва 30%. (Т. Теодоровъ: Не е истина това!) Истина е, и ако вие се съмнѣвате въ това, то не остава освѣнъ да се справите съ изложението на бившия Министъръ на Финанситѣ г. Теневъ, направено прѣдъ

Х-то Обикновено Народно Събрание, въ първата извъредна сесия. Тѣ сж официалнитѣ данни. (Т. Теодоровъ: Чули сте го отъ друго на улицата, а не го знаете!)

Г-да народни прѣдставители! Въобще ето въ какво положение се намираме ние, и менѣ ми се струва, че при туй положение не може да очакваме нѣщо по-хубаво отъ това, което е направено.

Но независимо отъ това общо изложение по заема, което се направи, и критикитѣ, които се изказаха отъ прѣждеговорившитѣ оратори, многуважаемиятъ г. Гешовъ ни отбѣлѣза и нѣкои други негови лоши страни, посочи ни извѣстни постановления на договора по заема. Той ни спомена и особено намекна за условията, които ни се налагатъ отъ чл. 25 отъ договоритѣ за заема. Дѣйствително, г-да народни прѣдставители, азъ съзнавамъ, че е доста унижително за една държава, за нейния престижъ, когато ѝ се казва, че ти нѣмашъ право да правишъ туй или онуй, когато ѝ се казва, че извѣстни закони тя ще има право да издава или не, когато ѝ се казва, че извѣстни закони ще измѣнява, когато ѝ се казва, че нѣма да издава банкноти, или да сѣче сребърни монети. Туй е вѣрно. Но съ това не се изчерпва въпросътъ. Ние трѣбва да видимъ, дали постановленията на този заемъ сж отъ естество да попрѣчатъ нѣщо на нашето положение, или да влошатъ нашето положение. Мисля, тукъ не можемъ да бъдемъ въ разрѣзъ съ г. Гешова, защото, както знаеете, той е поклонникъ на златния еталонъ и не може да бжде привърженикъ на такава система, която ще позволи издаването негарантирани банкноти, златни или сребърни, или да се сѣчатъ монети сребърни въ голѣмо количество и да се издаватъ закони, въ силата на които Банката да не обмѣнява съ злато своитѣ банкноти. Тукъ съмъ длъженъ да отбѣлѣжа, за честта на г. Гешова, че тъкмо той, въ качеството си Министъръ на Финанситѣ, внесе законопроектъ за златния еталонъ, който уреждаше веднажъ за всекога монетния въпросъ у насъ. Та казвамъ, че отъ постановленията на чл. 25, които сж въ духа на прѣдметния законопроектъ, нѣма какво да се оплакваме; тѣ сж въ интереса на уреждането на нашата валута и, макаръ да ни се налагатъ, затова не трѣбва да роптаемъ противъ тѣхъ. Независимо отъ всичко туй, въ сжщия този членъ се казва, че ние нѣмаме право, въ случай на война, да издаваме банковѣ билети за покриване нашитѣ държавни нужди. И тукъ, г-да народни прѣдставители, когато се говори за банковѣ билети, нека ми бжде позволено да направя тази разлика, която не се прави отъ г. г. прѣдставителитѣ, които говориха, може би умишлено, че между банковитѣ билети и между кайметата, които може да издава една държава, или тѣй нарѣченитѣ асигнации, които издаватъ държавитѣ въ случай на крайна нужда, има една голѣма разлика. Тѣзи двѣ нѣща сж съвършено различни. Обаче, г-да народни прѣдставители, споредъ моето разбиране на работата, разпореденията на този членъ не сж толкова опасни, за-

щото вие знаете, че има двѣ публични права: има едно публично право въ случай на война и друго публично право въ случай на миръ, и тѣзи двѣ публични права се различаватъ. Държавата, когато се намѣрва въ война, тя може, налага и се, вслеку-неволею, да тѣжче извъстни закони, и менѣ ми се струва, че ни най-малко това не ни свързва и, ако има война и стане нужда да се издаватъ банкови билети, нѣма нѣщо, което да ни свързва, и ние ще ги издаваме. Може да се каже: вие ще ги издавате, обаче ще дойде единъ консулт да протестира. Менѣ ми се чини, че и да протестира, пакъ нѣма кой да го слуша. Даже, въ случай на война, ние можемъ да спремъ и други наши задължения, ние ще посѣгнемъ и къмъ реквизиция. Тия нѣща сж, които се практикуватъ въсѣкъдѣ, въ всички цивилизовани страни, въ случай на война; защото, както казахъ, има двѣ публични права, едно за въ врѣме на война, а друго за мирно врѣме.

Но каза се, че ние ще има да отговаряме за послѣдствията отъ разпорѣжданията на този членъ, ако тази клауза си остане. Азъ доколкото можахъ да забѣлѣжа отъ цѣлото съдържание на контрактитѣ за заема, нѣма нѣкаква наказателна клауза, която да ни казва, какво ще трѣбва да направятъ съ насъ, ако ние не изпълнимъ тая клауза отъ контрактитѣ. Така щото, менѣ ми се струва, че това съображение нѣма какво да ни смущава.

Друго едно възражение, което се направи противъ самия заемъ, е туй, че ние правимъ заемъ съ реална гаранция, като даваме въ залогъ единъ монополъ. Г-да народни прѣдставители. Азъ ще си служа, когато говоря по този въпросъ за гаранциитѣ, съ едно положение, което тѣй авторитетно установи многоуважаемиятъ Конушки прѣдставителъ г. Калчовъ. Това положение се поддържа и отъ г. Гешова. Тѣ и двамата ни казаха съ своето авторитетно мнѣние, че когато се прави единъ заемъ отъ една държава, винаги се базира на тази база, на която се е базираалъ и послѣдния заемъ на тази страна. А ние знаемъ, че не е само туй Правителство, което прави заемъ съ реални гаранции. Нашитѣ по-ранни заеми, като изключимъ заема за Русе-Варненската желѣзница, който е сключенъ въ Англия, всички други сж правени съ гаранции — 30-милионниятъ съ гаранция на желѣзницитѣ, а така сжщо и 142-милионниятъ. Но каза се, че има разлика между монополъ и желѣзници. Менѣ ми се струва, че и едното, и другото едно и сжщо струватъ. Менѣ ми се струва даже, че гаранцията съ желѣзници е много по-опасна, защото желѣзницата е много по-важенъ факторъ въ нашата Държава; и затуй сме прокарали единъ законъ, споредъ който желѣзницитѣ трѣбва да бждатъ държавни, да ги експлоатира самата държава.

Но, г-да народни прѣдставители, има и друго нѣщо още. Освѣнъ желѣзницитѣ, които сж били давани подъ гаранция за другитѣ наши заеми, ние знаемъ сега, че бандоролътъ и мурурието сж били дадени за гаранция отъ прѣдшествуещото на на-

стоящето Правителство, за обезпечение на единъ заемъ направенъ отъ него. Така щото, по силата на тия положения, направени по-рано, Правителството не можеше да излѣзе отъ другъ изходенъ пжтъ, освѣнъ по силата на туй начало, проведено и поставено тѣй авторитетно отъ г. г. Калчова и Гешова. То трѣбваше, като се води отъ туй положение, да не може да направи друго нѣщо, освѣнъ туй, което е направило: да сключи единъ заемъ съ залагане монопола на тютюня.

Но намѣри се, г-да народни прѣдставители, единъ отъ почитаемитѣ г. г. народни прѣдставители, които говориха по-рано, именно г. Калчовъ, който ни каза, че Правителството можеше да направи друго, можеше да даде друга гаранция, но не и монопола на тютюня, и посочи като на гаранция доходитѣ отъ нашитѣ митници. Менѣ ми се струва, че залагането на приходитѣ отъ митницитѣ е една гаранция много по-опасна, свързана съ много лоши послѣдствия за нашия поминѣкъ, отколкото залогътъ на монопола на тютюня, защото митницитѣ сж единъ важенъ факторъ, и ние виждаме, че държави, които иматъ заложени своитѣ митници, сж извънредно изпаднали. Тѣ сж: Китай, Персия и Турция. Азъ се мъчихъ да намѣря други такива държави, но не намѣрихъ. Защото съ залагането на митницитѣ недѣйте мисли, че ще се тури само единъ чиновникъ отъ страна на банкитѣ, за да прѣдлага приходитѣ; тѣ ще ви наложатъ директори на митницитѣ, оцѣнители и цѣлъ пѣабъ чиновници, и ще взематъ въ рѣцѣтъ си ключоветѣ на нашата търговия, вътрѣшна и външна. (К. Калчовъ: Никога не съмъ допушалъ това! Злѣ сте ме разбрали.) Вашето прѣдложение не може друго-лче да се тълкува. (К. Калчовъ: Приходитѣ ще събираме ние и съ тѣхъ ще имъ гарантираме вноса срѣщу дълга.) Да, ние ще ги гарантираме съ тѣзи приходи, но ако послѣднитѣ бждатъ реална гаранция, банкитѣ не ще ги оставятъ въ нашитѣ рѣцѣ!

Най-послѣ и г. Теодоровъ ни каза, че ние можемъ да дадемъ за гаранция монополитѣ, но да бждатъ държавни и да оставятъ банкитѣ по единъ човѣкъ, който да събира тия приходи. Азъ нѣмамъ нищо противъ това, да събиратъ банкитѣ прихода по такъвъ начинъ, но дали ще искатъ тѣ това. Ако тѣ ще искатъ залогъ, азъ мисля, че тѣ нѣма да искатъ единъ фигуративенъ контролъ, тѣ ще гледатъ сами да събиратъ прихода. Азъ доколкото знаа, въ Сърбия контролътъ е ефективенъ. Не е само единъ чиновникъ, а цѣлъ контролъ, както е въ Гърция и Турция, въ пълната смисълъ на думата. Всички тия работи не различаватъ много отъ туй, което е направило Правителството. Даже нѣщо повече: мисля, че посоченитѣ мѣроприятия сж много по-опасни залози.

Най-подиръ, г-да народни прѣдставители, говори се и върху една друга страна на заема, и то: дали ще влѣзатъ пари въ страната слѣдъ този заемъ, или не; дали ние ще си послужимъ съ него да заплатимъ нѣкои наши стари дългове, или ще вне-

сметъ пари въ страната. Нѣма да говоря по този въпросъ. Мейѣ ми се струва, че при изложението на г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, който обясни какви дългове ще се инкасираатъ съ този заемъ, той ви каза, че една сума въ наличностъ ще влѣзе въ Народната Банка, а съ друга частъ ще се изплатятъ дългове, било на вътрѣшни или външни прѣдприемачи. Така щото, този въпросъ е достатъчно ясенъ и нѣма какво да говоря по него.

Най-подирѣ, г-да народни прѣдставители, минавамъ на втория договоръ, който е прѣдметъ на обсъждане, на договора за монопола на тютюня.

Когато ние ще имаме да говоримъ за монополъ държавенъ или за монополъ даденъ на едно дружество, за тютюнь, менѣ ми се струва, че трѣбва да направимъ най-напрѣдъ една разлика въобще между монополитѣ. Има монополи, които се докосватъ до общо употребителни прѣдмети и които монополи твърдѣ много се различаватъ отъ монопола на тютюня. Тютюньтъ е единъ прѣдметъ на луксъ или поне не отъ първа необходимостъ, и монополътъ на единъ такъвъ прѣдметъ нѣма такива ужасни послѣдствия, както монополътъ на газа, солта и други прѣдмети, които сж отъ първостепенна необходимостъ. Заради туй и економиститѣ обикновено не гледатъ съ лошо око на монопола на тютюня. Отъ обясненията, които ни даде г. Гешовъ, ние виждаме, че монополътъ на тютюня е въведенъ въ много страни на Европа. Той каза, че отъ 72 държави, само въ 8—9 страни има монополъ на тютюня. Но ние виждаме, че въ европейскитѣ страни, почти съ много малки изключения, монополъ на тютюня сѣществува.

Разнитѣ видове монополи на тютюня се дѣлятъ главно на три категории: първо, монополъ на суровия тютюнь, когато държавата откупува всичкия произведенъ въ страната суровъ тютюнь и го прѣпродава на извѣстни фабриканти съ по-високи цѣни; второ, монополъ на продажбата, когато държавата си запазва изключително право върху продажбата на изработения тютюнь, и, трето, монополъ на фабрикацията, когато държавата сама запазва правата на единственъ фабрикантъ на тютюнь. Въ всичкитѣ тѣзи видове монополи държавата може или сама да експлоатира своето право, или го отдава срѣщу извѣстни облаги на други лица или дружества.

Монополътъ на тютюня въ разни видове сѣществува, както казахъ по-рано, въ много държави. Сѣществува въ Португалия, въ Италия, въ Франция, въ Австро-Унгария и въ всички балкански държавици. Въ Англия има другъ единъ видъ монополъ, и той се състои въ това, че всичкитѣ тютюнь, който се пуши, се внася отъ вънъ и се облага съ високо мито. Монополътъ е опитанъ да се въведе въ Германия и въ други нѣкои страни. Така щото, ние виждаме, че монополътъ на тютюня е правило въ Европа. Монополътъ, който се въвежда у насъ съ договоритѣ, е отъ третата категория. Мнозина се оплакватъ, че съ въвеждането на монопола въ този видъ, особено съ даването му на едно

иностранно дружество, ще се поврѣдятъ интереситѣ на самитѣ производители и въобще на нашего народно стопанство. Независимо отъ това, каза се, — и това е патриотическата страна на въпроса, — че ние отваряме страната за чужденцитѣ. Азъ ще говоря по-послѣ за това. Най-напрѣдъ нека ми бѣде позволено да кажа, че въобще самъ по себе си монополътъ на тютюня не се счита врѣденъ за народното стопанство. И, г-да народни прѣдставители, нека ми бѣде позволено да прочета единъ пасажъ изъ единъ декретъ на Наполеона I, съ който монополътъ на тютюня е билъ въведенъ въ Франция. Туй извлѣчение е доста характеристично и това ще ме освободи отъ друга страна да говоря по-нататѣкъ, дали монополътъ е врѣденъ за производството на тютюня или не, и дали е практиченъ отъ финансова точка зрѣние или не. Ето какво казва Наполеонъ въ своя декретъ отъ 29 декемврий 1810 г., съ който се въвежда наново унищожения въ врѣме на революцията монополъ на тютюня. Той казва: Тютюньтъ, който отъ всички прѣдмети най-добру понася данѣка, не можеше да избѣгне погледа ни. Опититѣ ни е показалъ неудобствата на мѣрцитѣ, които сж бивали вземани досега. Понеже фабрикантитѣ сж малцина на брой, за прѣдполагане е, че тѣхното количество би трѣбвало още да се намали. Цѣната на тютюня е толкова висока, колкото и по врѣме на монопола. Твърдѣ слаба частъ отъ приходитѣ на данѣка върху тютюня постѣпва въ съкровището; останалото се подѣля между фабрикантитѣ. Къмъ толкова много други злоупотрѣбления се прибавя и това, дѣто земледѣлцитѣ сж изложени на тѣхнитѣ произволи. Слѣдъ зрѣло обсъждане ние дойдохме до заключението, че всички съображения, даже интереситѣ на земледѣлието, изискватъ, щото фабрикацията на тютюня да стане отъ една режия въ полза на държавата; че производството ще бѣде достатъчно гарантирано и покровителствувано, щомъ ние заповѣдаме на режията да си служи съ произведенията отъ културата на французката почва; че понеже консомацията ще си остава сѣщата, земледѣлцѣтъ не ще прѣтърпи никакви щети и загуби отъ учредяването на режията, и че, най-послѣ, безъ да се увеличаватъ тежобитѣ на народа, ние ще се снабдимъ съ единъ клонъ отъ приходи, който се прѣсметѣ до 80 милиона, — нѣщо, което ще ни помогне да намалимъ съ толкова поземелния и личния налози и което ще осигури на съкровището единъ приходъ пропорционаленъ съ условията и нуждитѣ и пр.

И, г-да народни прѣдставители, Наполеонъ I не се е лъгалъ. Съ въвеждането монопола на тютюня въ Франция нищо не се е поврѣдило на тютюневото производство, то не се е спъвало, а, напротивъ, подобрила се е културата и приходитѣ сж се увеличили. Така сжщо сж се увеличили и данѣчнитѣ срѣдства, които дава монополътъ на тютюня. И днесъ въ Франция, мимо прѣсметѣнето на Наполеона, който е сметалъ дохода до 80 милиона, днесъ държавата печели около 325 милиона франка отъ монопола на тютюня.

Но, г-да народни прѣдставители, ще да ви се каже, че трѣба да се прави едно различие, защото монополътъ на тютюня въ Франция билъ държавенъ, а у насъ билъ даденъ на чужда компания. Дѣйствително, има едно различие, азъ съмъ първиятъ, който отъ тази трибуна говорихъ въ извънредната сесия, че допускамъ монопола на тютюня да се въведе като източникъ на приходи, обаче нека бѣде държавенъ, и не бихъ ималъ нищо противъ това, и бихъ прѣдпочелъ да бѣде държавенъ, а не на едно дружество. Обаче, менъ ми се струва, че отъ туй само, че монополътъ не е държавенъ, а на режия, не трѣба да се вади заключение, че послѣдствията отъ туй, ако бѣде режия, ще бѣдатъ гибелни за страната и ще убиятъ нашето производство, а ако бѣде държавенъ монополъ на тютюня, ще се запази това производство. По въпроса за производителитѣ и за производството говори, ако помня добръ, г. Гешовъ, и той каза, като приведе примѣра на Португалия, че тамъ, благодарение на режията, е убито тютюневото производство. Нека ми бѣде позволено да кажа, че фактътъ, че има монополъ на тютюня, не доказва още, че се убива производството. Послѣдствията сж доказали друго нѣщо, и азъ ще ви приведа цифри за това. Положението на производителитѣ не става мѣчно, защото, ако сж изложени на произвола на трети лица, които влизатъ между тѣхъ, и фабрикантитѣ като посредници, тогава ще се махне това нѣщо. Цѣнитѣ ще се опрѣдѣлятъ по-рано отъ режията, и ако имъ изнася — ще сѣятъ тютюнъ, ако не имъ изнася — нѣма да сѣятъ. Най-послѣ, ако не имъ изнася да продаватъ тютюня на режията, да го изнасятъ навънъ.

Но споменаха по-рано, че резултатитѣ въ другитѣ страни били гибелни за производството на тютюня, и между другитѣ г. Гешовъ каза, че въ Португалия, благодарение на стѣнителнитѣ мѣрки, които е вземала режията, е убито производството на тютюня, и даже г. Гешовъ си послужи съ единъ нѣмски авторъ, Левенщайнъ, който твърдѣлъ това нѣщо. Г-да народни прѣдставители! Г-нъ Гешовъ малко грѣши, защото азъ имамъ прѣдъ себе си книгата на Левенщайна „За облаганието на тютюня“, дѣто говори за монопола на тютюня въ Португалия. И, между другото, ето какво пише той за монопола въ Португалия; ето какъ обяснява той изчезването донѣдѣ на културата на тютюня въ Португалия. Той казва, че прѣчката не е била въ монопола, а била свършено другадѣ. Обаче, ще ми позволите да приведа буквально неговитѣ думи, за да не ме обвини нѣкой въ извѣртване на работата. Ето какво говори този Левенщайнъ на стр. 15 отъ неговата книжка. Той казва така: „Обработването на тютюня въ мѣстността Дуро бѣше една врѣменна мѣрка, която служеше като еквивалентъ за унищожениѣ отъ филуксерата лозя. Обаче, слѣдъ като опустошениѣ отъ филуксерата лозя се възобновили на ново съ американски лози, обработването на тютюня трѣгна назадъ, защото тѣзи, които го обработваха, намѣриха, че културата на лозята е много по-из-

посна, отколкото културата на тютюня. Вслѣдствие на туй и вслѣдствие на това, че емиграцията къмъ Бразилия се усили, обработването на тютюня въ мѣстността Дуро отиде назадъ, защото ѣ липсваха работни рѣцѣ, и понеже землениятъ трудъ струваше скъпо, хората не намираха смѣтка, а се оставиха да обработватъ тютюня и прѣдпочетоха да обработватъ лозята“. Както виждате, г-да народни прѣдставители, ни най-малко е погрѣшила режията за обработването на тютюня, споредъ тоя авторъ, а свършено специални и други обстоятелства сж погрѣчили. Азъ ви кажахъ по-рано, че и въ другитѣ страни, дѣто е въведенъ монополътъ, така сжщо монополътъ не е ставалъ прѣчка, за да се погрѣчи на обработването на тютюня. Имаме примѣръ въ Франция, имаме примѣръ въ Австро-Унгария, и почитаемитѣ народни прѣдставители, които се интересуватъ по тѣзи работи, могатъ да взематъ лексикона на Конрада и Лексиса и да намѣрятъ свѣдѣния, които ще ги убѣдятъ въ това.

Но, г-да народни прѣдставители, азъ ще ви кажа едно нѣщо, че както е поставена работата у насъ, компанията на монопола нѣма да има никакъвъ интересъ да намали културата на тютюня, и ето защо. Тя нѣма да има този интересъ затова, защото е задължена по контракта да купува $\frac{4}{5}$ отъ тютюня си въ Държавата, и, независимо отъ туй, компанията, по общи економически начала, ще търси да купува тютюнъ тамъ, дѣто е по-евтинъ. Така щото, трѣба да имаме прѣдъ видъ при тия цѣни, които има тютюнътъ у насъ, дали има смѣтка компанията да внася тютюнъ отъ странство. Азъ имамъ тукъ цѣнитѣ на тютюня, както въ странитѣ, дѣто има монополъ, отдѣто не може да се внася тютюнъ, така сжщо и отъ други мѣста, и ще видите, че това нѣщо е невъзможно. Странитѣ, които доставяватъ най-вече тютюнъ въ Европа, сж извѣстни и, по бѣлѣжкитѣ на Бременската борса, срѣднитѣ цѣни на тютюнитѣ за 1888—1892 г. сж слѣднитѣ:

Иава	1.24	л. за кгр. суровъ тютюнъ
Суматра	4.02	„ „ „ „ „ „
Хавана	3.46	„ „ „ „ „ „
Доменго	0.91	„ „ „ „ „ „
Куба	1.85	„ „ „ „ „ „
Охио	0.85	„ „ „ „ „ „
Мариландъ	0.71	„ „ „ „ „ „
Евр. Турция	1.03	„ „ „ „ „ „
Гърция	0.98	„ „ „ „ „ „

Тѣзи цифри сж достатѣчни да убѣдятъ всѣкого, който отъ малко познава цѣнитѣ на тютюня у насъ, че компанията на монопола никога не би имала интересъ да купува чужди тютюни и да унищожавя производството у насъ.

Но мимоходомъ, г-да народни прѣдставители, нека ми бѣде позволено, въ първия редъ на мислитѣ, да направя още една бѣлѣжка. Говорихъ ви, че не е погрѣчено даже съ режията, съ монопола на производството на тютюня. Азъ ще направя апелъ къмъ г. Кънчова, който е тукъ и който познава работитѣ

въ Турция. Той ми казваше, че културата не само не е била попрѣчена отъ страна на режията, но, напротивъ, се е разширила, и днесъ Турция вади повече тютюнъ, и отъ много по-добро качество, което изнася навънъ. (Ш. Папанчевъ: Тамъ не е запрѣтенъ: тамъ се сѣ навсѣждѣ! — Министъръ М. Сарафовъ: И тукъ се сѣ навсѣждѣ!) Той ми каза, че въ последнитѣ години износътъ е достигналъ на една сума отъ 28.000.000 фр. И дѣйствително, азъ направихъ справка въ рѣчника на Лексиса и Конрада, и отъ тия свѣдѣния, които се съдържатъ тамъ, азъ видѣхъ, че Турция всѣка година продължава да изнася много по-голямъ количество тютюнъ, отколкото по-рано. Тия свѣдѣния имамъ и мога да ви ги кажа.

И. Гешовъ: Г-нъ Кънчовъ мисля, че ще говори и ще каже и за Португалия, и за Турция.

Министъръ М. Сарафовъ: Той не е съгласенъ съ Васъ.

И. Гешовъ: Това, което говорихъ, той го каза въ комисията.

Министъръ М. Сарафовъ: Не е казалъ туй.

Министъръ А. Людскановъ: Вие Вашитѣ заключения по свѣдѣнията на г. Кънчова ли ще правите, г-нъ Гешовъ?

Д-ръ А. Ходжевъ: Така щото, г-да прѣдставители, ето тия свѣдѣния. Азъ пакъ отъ рѣчника на Конрада и Лексиса, който е познатъ на г. Гешова и го има, ще кажа, че Турция е изнесла прѣзъ 1891 г. 104.544 метрически центнера тютюнъ, прѣзъ 1892 и 1893 г. турската режия е продала 7.636.069 кгр. тютюнъ, 128.258 кгр. цигари, отъ които 22.012 е изнесла въ странство, а е купила тютюнъ 12.312.499 кгр. Имамъ свѣдѣния и за тия години, но нѣма да ги споменувамъ сега, защото г. Кънчовъ е тукъ и може да говори тоже по тия работи.

Нека дойда на първитѣ си твърдѣния. Азъ ви казахъ, че компанията нѣма интересъ да унищожава културата на тютюня у насъ, защото ней ще трѣбва тютюнъ и най-евтинъ тютюнъ може да си достави само оттукъ, а не отъ другаде. Отъ моитѣ свѣдѣния, ето какво излиза, г-да прѣдставители. Азъ питахъ нѣкои г. г. прѣдставители, които обработватъ тютюня, и нѣкои фабриканти, и тѣ ми казаха, че у насъ тютюнътъ се продава по 40 ст., даже по нѣкога 30 ст. оката и достига най-много до 1 л. — 1 л. и 40 ст. Тия свѣдѣния сж вѣрни! Има тукъ нѣкои народни прѣдставители, които сж тютюнопроизводители, и нека кажатъ. Вие видѣхте какви сж цѣнитѣ на тютюня въ другитѣ страни. Вие знаете, че страната, която най-много изнася тютюнъ и внася въ Европа, е Америка и нѣкои отъ островитѣ. Отъ тѣзи цифри, които ви показахъ, виждате, че най-евтиниятъ американски тютюнъ се продава

въ Хамбургъ и Бременъ по 71 ст. златни. Нѣма съмнѣние, че този тютюнъ, ако се внесе въ България, ще плати мито и мурурие и, естествено, неговата цѣна ще се възкачи на 1 л. и повече. Г-да прѣдставители! Има ли смѣтка режията да отиде да внася тютюнъ отъ Америка, когато въ България ще намѣри тютюнъ по-евтинъ? Да се говори противното, би било безмислица, щомъ компанията разбира своитѣ интереси. Но може да кажете, че въ странитѣ около България тютюнитѣ сж по-евтини, напр. въ Турция. Азъ питахъ г. Кънчова за това, макаръ да притежавамъ свѣдѣния и мимо него — свѣдѣния, които ви съобщихъ вече. Г-нъ Кънчовъ ми каза, че тютюнътъ не е по-евтинъ отъ 50—60 ст. оката въ Турция, а намирамъ и въ рѣчника на Конрада и Лексиса, че най-долниятъ тютюнъ, който се внася отъ тая страна въ Германия, въ Бременъ и Хамбургъ, коштува 1 марка и 5 пфенига килограмътъ. Така щото, вие виждате, че и турскиятъ тютюнъ, който може да конкурира на нашия, е много по-скъпъ. Този тютюнъ мимо конвенцията, която се сключи отъ Тодоръ Ивановото Правителство, трѣбва да плати октроа, и понеже цѣната и безъ това е висока, излиза, че турскиятъ тютюнъ не може да ни плаши. Освѣнъ вносното мито, тоя тютюнъ трѣбва да плати и износно мито, което е около 4 гроша златни за една ока.

Въ книгата на Левенщайна намирамъ свѣдѣния за цѣнитѣ на тютюня въ Ромъния. Ромъния е съседна съ България и можемъ да кажемъ, че режията ще иска да внася и оттамъ тютюнъ. Ето цѣнитѣ на тютюня въ Ромъния. Добруджанскиятъ тютюнъ, първо качество, струва 2 л., второ качество — 1 л. и 40 ст., трето качество — 1 л., а най-евтиниятъ — четвърто качество — струва 30 ст., а ромънскиятъ тютюнъ има цѣна, като почнете отъ 1 л. и 80 ст., та свършите съ 60 ст. Така щото, г-да прѣдставители, виждате, че режията нѣма да има смѣтка да внася тютюнъ и отъ Ромъния. Естествено е, че ще трѣбва режията сама по себе си да си достави всичкия този тютюнъ отъ България по най-износна, най-евтина цѣна, и при това качеството му е по-добро, отколкото въ другитѣ страни.

Най-подиръ, има и туй, което трѣбва да вземете въ внимание, че нашето население е навикнало да пуши тютюнъ, който се произвежда тукъ, въ България, и, вслѣдствие на това, то мѣчно ще може да привичне да пуши тютюнъ, който се внася отъ вънъ.

Кои сж сега, г-да народни прѣдставители, мотивитѣ и съображенията, които ви навежда почитаемото Правителство и ви казва, че би трѣбвало да се въведе монополътъ на тютюня или не. Най-напрѣдъ то ви казва, че въпросътъ за договора за монопола на тютюня е въ свръзка съ заема, и ако вие приемете, че заемъ трѣбва да се сключи по тѣзи условия, които то е приело, естествено, вие сте длъжни да приемете и втория договоръ. Но, независимо отъ туй, то ви казва, че има и други фискални съображения. То казва, че у насъ бан-

деролът дава малко приходи, а така също и мурурието, защото у насъ, макаръ и да се произвежда доста тютюнъ, но голѣма частъ се внася и отъ вънъ, и то въ видъ на контрабанда, и, естествено, контрабандата избѣгва както плащането на мурурието, така и на бандерола, и за това ви се наведоха цифри. Най-напрѣдъ, за вктрѣшната консомация каза се, че България, като има около 3.700.000 души население, консомира едвамъ 1.400.000—1.500.000 кгр. тютюнъ, когато другадѣ консомацията на тютюня е много по-голѣма, и вслѣдствие на туй самиятъ приходъ на Държавата се намалява и се е намалилъ въ послѣднитѣ години доста значително: билъ е 12 милиона и постепенно-постепенно консомацията е намалена и приходътъ сега е близо 9.800.000 л., споредъ бюджета отъ миналата година.

Прѣди да продължа по-нататъкъ, обаче, рѣчта си, моля да ми дадете нѣколко минути почивка, защото се уморихъ.

Прѣдседателътъ: Г-нъ ораторътъ иска малко отидхъ. Давамъ 10 минути отидхъ.

(Слѣдъ отидхъ.)

Прѣдседателътъ: (Звъни.) Засѣданието продължава.

Има думата г. Д-ръ Ходжевъ да продължи рѣчта си.

Д-ръ А. Ходжевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Азъ почвамъ оттамъ, отдѣто прѣкъснахъ. Казахъ ви, че не може да има опасностъ за производителитѣ на тютюня у насъ, че монополътъ ще убие културата на тютюня, и туй азъ се помъжихъ да го докажа съ цифри, съ данни черпени отъ статистиката. Да се помисли, че компанията ще има смѣтка да внася тютюнъ отъ ония страни, които получаватъ чуждѣ тютюнъ, е невъзможно, защото тамъ, отдѣто се внася тютюнъ, цѣнитѣ на тютюня сѫ толкова високи, щото не може да изнася за режията, за монопола, да внася оттамъ тютюнъ въ Княжеството и да го работи въ Княжеството.

Сега минавамъ на другъ единъ редъ мисли, които загатнахъ. Азъ ви казахъ, че у насъ консомацията на тютюня е малка и туй се дължи главно на контрабандата, а нѣма съмнѣние, че отъ туй се намалява и приходътъ за държавната казна. Щомъ като се увеличава контрабандата, намалява се доходътъ отъ бандерола и мурурието. И, г-да народни прѣдставители, нека ми бѣде позволено да забѣлжа, че цѣритѣ, който се посочи съ увеличаването само на акцизната стража, не е лѣтъ, който може да прѣкрати контрабандата. Вѣрно е туй, че отъ части съ туй ще се усили контролътъ върху тютюнопроизводителитѣ; обаче, имайте прѣдъ видъ, че сега у насъ контрабандата се практикува само отъ лица, които внасятъ отъ вънъ тютюнъ, а се улеснява и съ това, че у насъ има около 70—80 фабрики и, естествено, че въ тѣхъ контролътъ е пороченъ. Когато ние ще

въведемъ монопола и когато фабрикацията на тютюня ще се концентрира въ 2 или 3 фабрики, сигурно контролътъ ще бѣде по-силенъ и, естествено, контрабандата ще се намали. Така щото, и по отношение на това, контролътъ, упражняванъ въ тѣзи 3 фабрики, ще намали значително контрабандата и, ако щете, даже въ голѣмъ размѣръ. А че у насъ контрабандата е много голѣма, азъ отдѣвѣ ви казахъ... (Н. Козаревъ: И сега контрабанда нѣма отъ фабрикатѣ!) Г-нъ Козаревъ! Вие сте специалистъ по тютюня; вземѣте думата и елате тукъ, отъ тази трибуна, та отговорѣте. Моля Ви, недѣйте ме прѣкъсва. Свободни сте да говорите, елате на тази трибуна и говорѣте. (Н. Козаревъ: Продължавайте!)—Независимо отъ туй, отъ едни данни, които азъ вземамъ пакъ отъ рѣчника на държавнитѣ науки на Конрада и Лексиса и които ще цитирамъ сега, ще видите каква е другадѣ консомацията на тютюня и оттукъ ще забѣлжите въ какъвъ размѣръ се практикува контрабандата у насъ. Когато въ Англия на човѣкъ се пада по 680 гр. тютюнъ, въ въ Холандия—3.400 гр., въ Белгия—1.552 гр., въ Германия—1.485 гр., въ Австро-Унгария—1.300 гр., въ Франция—993 гр., въ Португалия—850 гр., вие виждате, че у насъ, на едно население отъ 3.700.000 души, се консомира около 1.400.000—1.500.000 кгр. тютюнъ, нѣщо, което дава много малка цифра консомация на човѣкъ. А естествено е да слѣдва отъ това, че контрабандата у насъ е развита въ голѣмъ размѣръ. Ако това е тѣй, като се снопимира или като се намали контрабандата, ще се увеличатъ, както по-напрѣдъ казахъ, доходитѣ на държавната казна, като се взема повече бандеролъ и повече мурурие. На туй ще се помогне значително като се ограничи фабрикацията на тютюня само въ 2—3 фабрики, за да бѣде контролътъ по-силенъ и по-могъщъ.

Тия сѫ общитѣ бѣлѣжки, които азъ имахъ да прѣдстави въобще по монопола.

Сега нека погледнемъ и договора, съ който се установява у насъ една режия, случастна съ Българското Правителство. Азъ се отказвамъ да разглеждамъ въ подробности този договоръ, защото туй направиха мнозина отъ тия оратори, които имаха честта по-напрѣдъ да говорятъ отъ тази трибуна. Азъ заедно съ тѣхъ ще сподѣля моята скръбъ, че у насъ сѫ дошли работитѣ дотамъ, че намѣсто да се въведе държавенъ монополъ, довежда се едно чуждестранно дружество, което идва въ България да печели пари. Дѣйствително, г-да народни прѣдставители, то идва да печели пари; то за нашитѣ мили очи не дохожда въ България. Казвамъ, че ние не можемъ да искаме отъ тия хора, които идватъ, да ни правятъ милостъ; тѣ сѫ капиталисти и искатъ да си рентиратъ капиталитѣ. Кабахатътъ не е у тѣхъ, а е у насъ, че сме докарали работата дотамъ.

Азъ самичъкъ ви казахъ, че по принципъ съмъ партизанинъ за единъ държавенъ монополъ. Но хубаво е да бѣде държавенъ монополътъ, отколкото да бѣде на една режия. Но навсѣждѣ, дѣто е

билъ въведенъ монополътъ на тютюня, отначало той е билъ отдаванъ винаги въ експлоатация на частни дружества и слѣдъ това той е ставалъ държавенъ. Тѣй е било въ Франция, Австро-Унгария и въ други страни. Въ сѣщностъ, вие видѣхте на практика, че тамъ, дѣто монополътъ е на режия, тия гибелни послѣдствия, които мислите, че могатъ да послѣдватъ у насъ, не сж се установили, производството не е пострадало. Така сжко и дума не може да става и за експортната търговия. Експортната търговия у насъ нѣма да пострада ако монополътъ е държавенъ или частенъ. У насъ се провежда началото, че се дава право на нашитѣ тютюнопроизводители да сѣятъ тютюнъ и за фабрицитѣ, и за износъ, и този тютюнъ, който е за износъ, ще го изнасятъ, а този, който е за фабрицитѣ, ще го дадатъ на фабрицитѣ. Нѣма съмнѣние, че отъ туй нѣма да пострада нашата експортна търговия. Нѣщо повече, г-да народни прѣдставители. Нека констатирамъ единъ печаленъ фактъ, че ние въ България не сме били въ състояние, макаръ да изработваме толкозъ години доброякостенъ тютюнъ, да го изнасяме; у насъ не се е установила ни една къща, ни една експортна къща, за да изнася тютюнъ. Трѣбваше да дойдатъ пакъ чужденци, трѣбваше Алатини и Херцогъ да отидатъ въ Хасково и да събиратъ тютюня. Нѣма съмнѣние, че сега ще дойде режията и тя ще направи туй. Тѣй като не сме способни да го направимъ самички, нека оставимъ други да го направятъ. „Ни еиримъ, ни вериримъ“, казватъ турцитѣ — „Нито азъ самъ правя, нито на хората давамъ.“ Туй, което не можемъ да направимъ ние, ще го направи режията; тя ще изнася нашия тютюнъ. Отъ туй ще пострада ли нашиятъ производител? Напротивъ, нему ще бжде по-добръ, защото ще си продаде тютюня пакъ съ такава цѣна, че да не може да го експлоатира тукашната компания, тукашната режия.

Да дойдемъ на думата си. Азъ ви казахъ, че е по-хубаво да имаме държавенъ монополъ. Обаче, за жалостъ, у насъ ние доказахме нашата несъстоятелностъ сами-самички да експлоатираме нашитѣ държавни приходи. Азъ не искамъ да говоря въобще сега и да цитирамъ много примѣри отъ миналото; ще ви напомнимъ само десетъка. Вие видѣхте по кой начинъ, безбоженъ да кажа, нашитѣ чиновници приводоха въ изпълнение нашия законъ за десетъка; какви мѣроприятия взеха за да го прилагатъ: правиха хамбари, купиха кантари, пратиха маса контролѣри и подконтролѣри за събиране и това, което взеха отъ десетъка, дадохъ го на разни хора да го изядатъ. (П. Пешевъ: Не е вѣрно!) Това е вѣрно. Азъ нѣма по-нататкъ да говоря. Туй заключение е печално, обаче, то отговаря на самата истина и нѣма кому другиму да се сърдимъ, освѣтъ на нази си.

Но залитаха ме нѣкои отъ г. г. народнитѣ прѣдставители да кажа нѣщо и за правилницитѣ. Да, г-да народни прѣдставители; ако има нѣщо мене да боли, то е именно тая клауза, която има чл. 5

отъ концесионния договоръ за съучастната режия. И менъ е тѣжко, че у насъ ще дойде едно дружество отъ чужденци, което ще издава правилници, които ще иматъ, може би, сила на законъ. Това е вѣрно, и азъ съмъ първиятъ, който скърбя, дѣто има такава клауза, и азъ бихъ искалъ, щото тая клауза да бжде отмѣнена. Слушамъ, че се водятъ наново прѣговори и ще се иска да се смекчи тая клауза, като се изхвърли туй постановление касателно това, че този правилникъ ще отговаря на разпорѣжданията на единъ законопроектъ за монопола, изработенъ въ Министерството на Финанситѣ въ 1900 г., единъ законопроектъ, който нѣма сила на законъ. Независимо отъ туй, слушамъ, че и правилникътъ, за който се говори, ще бжде изработенъ, и тогава, когато ще гласуваме този договоръ, ще имаме и този правилникъ въ рѣцѣтъ си. Не знамъ какъ стои работата, но азъ мисля, че лицата, които строятъ на министерскитѣ банки, ще ни освѣтлятъ върху него, и тогава ще имаме да кажемъ нашата послѣдна дума.

За другитѣ клаузи на самия концесионенъ договоръ за тютюня нѣма какво да говоря, защото противъ тѣхъ не се повдигна такъвъ шумъ и такава гюрултия, каквато се повдигна противъ чл. 5 отъ този концесионенъ договоръ.

Най-послѣ, нека ми бжде позволено, г-да народни прѣдставители, да изтъкна прѣдъ васъ и тия героически мѣрки, за които се говори и които се прѣпорѣчаха като изходенъ пѣтъ, за да се излѣзе отъ туй положение, въ което се намираме. Минавамъ значи на послѣдната частъ отъ моята рѣчь. Азъ ви казахъ по-рано, че съмъ пръвъ, който бихъ рѣкоплѣскалъ на този, който при туй печално положение излѣзе и покаже спасителенъ пѣтъ; първиятъ съмъ, който ще отида да се съглася съ него и му благодаря за това опѣтване, което ще направи. Но нека кажемъ, че азъ не чухъ тукъ да излѣзе нѣкой съ единъ проектъ, да ни каже какво трѣбва да направимъ, слѣдъ като отхвърлимъ договоритѣ, които ни сж прѣдставени на удобрѣние. Не чухъ такова нѣщо. Чухъ въ общи фрази да се говори за едно намаление въ нашия разходенъ бюджетъ и за намаление на нашата войска, за унищожение на нѣкои наши министерства и не знамъ какви още работи; чухъ да се говори за увеличление на нашия приходенъ бюджетъ, даже да се говори за въвеждането на нѣкои нови данъци. Г-да народни прѣдставители! Менъ ми се струва, че едни такива въ обща смисль изказани желанія и намѣрения не могатъ тукъ да бждатъ прѣдметъ на едно строго обсъждане. Азъ съмъ билъ, па и сега съмъ тоже партизанинъ за едно намаление на разходния бюджетъ, обаче, нека този, който прави при туй положение това прѣдложение, ни укаже конкретно вѣдѣ, какво и що трѣбва да намалимъ и може ли да се намали. Кolkото се касае за приходния бюджетъ, менъ ми се чини, че при туй положение, въ което се намира България, туй е една утопия, която по никой начинъ не може да се приведе въ изпъл-

нение. Азъ мисля, че тѣзи, които говорятъ за увеличѣние на данѣцитѣ, ни говорятъ нѣща, които, когато дойде редъ да вдигнатъ рѣка за увеличѣние на данѣцитѣ, ще бждатъ първитѣ, които ще говорятъ, че това нѣщо е невъзможно. (Н. Цановъ: Кой е говорилъ за увеличѣние на данѣцитѣ? — Д. Ризовъ: Говорено е за реформиране на данѣцитѣ, а не сме говорили за увеличѣнието имъ!) Когато става въпросъ за разрѣшение, че трѣбва въ единъ срокъ отъ 2 мѣсеца да се намѣрятъ 2, 4, 5 или 10 милиона лева, не може да се говори за реформирането на данѣцитѣ, защото реформирането на данѣцитѣ не става въ 2—3 и 6 мѣсеца. (Н. Цановъ: Опробергайте онова, което сме говорили, а не сами да създавате противници и да ги оборвате!) Азъ казвамъ, че при това положение у насъ немислимо е да се говори за увеличѣние на данѣцитѣ. При тази криза, при това обѣдило положение на нашия народъ, това е невъзможно. Азъ бихъ попиталъ: коя частъ отъ нашия приходенъ бюджетъ би могли да увеличите: дали поземелния данѣкъ, — никой нѣма да ви говори за това — дали патента или данѣка върху занятията? Менѣ ми се струва, че тукъ, ако се говори за увеличѣние, може да се говори за едно рационално увеличѣние, което нѣма кой знае какъвъ резултатъ да даде. Всичкиятъ данѣкъ върху занятията, заедно съ патента, възлиза на една сума около 3½ милиона лева. Не можемъ да увеличимъ патента въ размѣръ 50%, за да получимъ извѣстенъ резултатъ. Вие, г-да, знай, че ще бждете първи, които не ще се съгласите за увеличѣние на данѣцитѣ. Данѣкътъ върху занятията не може да се увеличи съ 50%, а може да се увеличи съ 5%, и, ако се увеличи съ 10%, ще получимъ една сума отъ 350.000 л. Послѣ, каза се за вносното мито отъ вноснитѣ стоки. Ние не можемъ да бутаме това перо сега, защото имаме конвенции съ чужди държави, които не сж изтекли. Така щото, това перо не може да увеличава държавнитѣ приходи.

За реформирането на данѣцитѣ. Посочи се за въвеждане общия прогресивно-подоходния налогъ. Но азъ мисля, че ние ще бждемъ жестоко измамѣни, ако въведемъ сега подоходния данѣкъ. (Г. Кирковъ: Много малко го разбирате!) Колкото Васъ. (Г. Кирковъ: По всичкитѣ страни е така!) Азъ ще Ви кажа, че въ Франция се мъчиха и се бориха да го въведатъ, но не можаха да го въведатъ. Въ една страна, дѣто нѣма капитали, една страна, която е изключително земеделѣческа, резултатътъ ще бжде повече отъ негативенъ. (Н. Цановъ: Защо?) Защото, ако нѣма приходи, какво ще облагате. (Н. Цановъ: Прочетѣте малко нѣщо!) Прочетѣ съмъ толкова, колкото Васъ.

Послѣ, говори се за създаване новъ данѣкъ върху ракията. Менѣ ми се струва, че най-малко може да се говори за такъвъ данѣкъ, когато до Народното Събрание има петиции постѣпили отъ Старозагорски окръгъ, Сливенски окръгъ и други много мѣста, съ които се иска да се унищожѣ. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ:

Да се намали!) Да се намали, или да се унищожѣ съвършено данѣкътъ на лозята, защото на много мѣста сж съсипани отъ филуксерата. И при туй положение на работата искате да създаваме новъ данѣкъ, който прѣимуществено ще легне на самитѣ производители, а не на потребителитѣ! Послѣ, нѣхъ да забравя едно нѣщо. Имайте прѣдъ видъ, че такъвъ налогъ се опитаха недавно въ Ромѣния да въведатъ и повдигна цѣло смущение въ страната. Г-да народни прѣдставители! Вѣрвамъ, че вие сте се убѣдили всинца, че туй сега-засага е невъзможно. Може би да реформираме закона за гербовия сборъ и оттамъ да получимъ половина или единъ милионъ лева — и то е още въпросъ — обаче, да се говори, че ние може безнаказано да увеличимъ приходния бюджетъ и да го надуваме, то е повече отъ невъзможно. Туй може да стане само тогава, ако ние ще трѣбва послѣ да отидемъ да вишимъ въ нашиятъ бюджети недобори, както отъ нашиятъ косвени данѣци, така и отъ прѣкитѣ данѣци. Азъ считамъ за излишно да ви чета тукъ една таблица, отъ която вие ще видите, че отъ година на година у насъ, макаръ че сж се намалили нѣкои отъ тия данѣци, има недобори и тѣ се увеличаватъ. Туй показва, че населението не може да плаща повече данѣци. (Д. Ризовъ: Туй показва, че нашиятъ богаташи не плащатъ данѣкъ!) Вие, г-нѣ Ризовъ, за данѣци недѣйте говори, защото най-малко плащате данѣкъ.

Най-сетнѣ, каквото и да направимъ въ тая посока, то съ това не може много да се помогне на положението, защото резултатитѣ, които ще се добиятъ, ще дойдатъ много късно, когато нуждитѣ сж належащи.

Г-да народни прѣдставители! Струва ми се, че по тази тема ние нѣма какво да говоримъ. Тѣзи, които най-много викатъ за увеличѣние на данѣцитѣ, сж първи, които утрѣ не само ще вдигнатъ рѣка противъ това, но даже ще искатъ намаление на данѣцитѣ. Сега, ако вие тресите други източници за приходи, то е другъ въпросъ; ако имате намѣрение, подъ прѣдлогъ да увеличите прихода, да въведете десетѣка, то е другъ въпросъ. (Отъ крайната лѣвица: Брей!) Азъ не казвамъ, че сте казали това нѣщо, но казвамъ, че такъвъ е пхътъ. Азъ казвамъ, че друго едно правителство при такова положение взе такава героическа мѣрка, но тя нѣма да бжде спасителната.

Г-да народни прѣдставители! Азъ минавамъ на другъ единъ модусъ, който ни се посочи, за да излѣземъ отъ туй положение, а този модусъ е да не плащаме, да отсрочваме нѣкои платежи. Менѣ ми се струва, че тия, които най-много прѣпорѣчватъ тази система, тѣ сж първитѣ, които ще се откажатъ отъ нея, защото тѣ знаятъ много добръ какви сж послѣдствитѣ отъ такова едно нѣщо. Отсрочването на платежитѣ ще доведе чуждия контролъ. И ние ще имаме аферитѣ на Лорандо и Губини тогава, когато се откажемъ да плащаме нашиятъ дългове; тогава ще имаме чуждата намѣса, чуждия контролъ.

Но дотогава, докогато ще посрѣщаме нашитѣ задължения, нѣма да има намѣса на чужденци, нѣма да има чуждѣ контролѣ. Аферата на Лорандо и Тубини доказва едно нѣщо: ти говори противъ тѣзи, които я цитиратъ; показва, че когато една държава се откаже да изплати своитѣ задължения, тогава дохожда чуждинѣт контролѣ да се намѣсва и да казва: ти трѣбва да платишъ, ти трѣбва да изплатишъ своитѣ задължения. И азъ ви питамъ: въ името на кое нравствено начало, вие като народни прѣдставители, като казвате, че Държавата нѣма да посрѣща своитѣ задължения, съ какво нравствено право ще искате частнитѣ лица да плащатъ своитѣ задължения? Нѣма ли да дадете първи примѣръ на батакчилжкъ? Менѣ ми се струва, че туй нѣщо е даже недостойно да се говори отъ трибуната на Народното Сѣбрание и туй, въ всѣки случай, може да ни доведе до послѣдствия повече отъ нежелателни, именно такива, които могатъ да прѣдизвикатъ една чужда намѣса въ нашия вътрѣшенъ животъ. Но, г-да прѣдставители, независимо отъ туй, ако тази героическа мѣрка, тѣй нарѣчена, се въведе сега у насъ, като се отсрочватъ нашитѣ дългове, какво ще стане? Нема като се отсрочва дългѣтъ, той се плаща? Нема ако не платимъ на 1 януарий, ние нѣма да платимъ подиръ 8, подиръ 10 мѣсеца? Дългѣтъ е пакъ дългъ. Вие виждате, че тия материални жертви, които може да се добиятъ отъ економиѣ, не сѫ толкова голѣми, които могатъ да направятъ това нѣщо. И какво ще стане? Ние ще бѣдемъ тогава въ положението на този фалиралъ търговецъ, който чака да изаде цѣлия си капиталъ и тогава да фалира, а не когато изгуби половината или четвъртъ отъ капитала си. Въ това положение ще изпаднемъ. Освѣнъ това, имайте прѣдъ видъ още едно нѣщо, че възможно е отсрочване на плащането къмъ чуждитѣ кредитори — говорихъ ви за неговитѣ послѣдствия — обаче, отсрочване плащанията къмъ вътрѣшнитѣ кредитори, къмъ Банката и частнитѣ прѣдприемачи, то е единъ крахъ въ самата страна, единъ общъ банкрутъ. Ако нѣкои отъ васъ се наемаатъ съ послѣдствията на такова нѣщо, нека отидатъ да го направятъ; обаче, азъ мисля, че ние не можемъ да говоримъ такива работи. Имайте прѣдъ видъ и туй, че сега, при туй положение на работитѣ у насъ, ажиото е повече отъ голѣмо: днесъ имаме на 100 близо 12. (Гласове: 8 с днесъ!) Нека да е 8. Азъ ще се съглася съ васъ, а вие знаете, че увеличението на ажиото е увеличение на данъка, който плащатъ нашитѣ производители, нашитѣ търговци, нашитѣ промишленници. Азъ ще ви приведа едни официални данни, които намирамъ въ единъ рапортъ на Българската Народна Банка отъ 1894 г. и можете да видите какви сѫ загубитѣ на нашето население отъ ажиото и отъ неговото покачване. Ето какво говори Банката въ своя рапортъ. Това е рапортъ на едно кредитно учреждение, което у насъ е най-компетентно да се произнесе какви сѫ именно загубитѣ отъ това. Азъ ще ви процитирамъ частта, която се отнася до това. (Чете.)

„Отъ горното слѣдва, че загубата отъ ажиото трѣбва да се смѣтне върху цѣлата сума на вноса 81.000.000 plus анюитетитѣ за заемитѣ 17.000.000, или на 98.000.000 л. по 5%, което съставлява ежегодна загуба на 4.900.000 л.“ Тогава, когато е правена тази смѣтка, ажиото е било 5%; само че тогава сме имали да плащаме ажио само за вноса, който е билъ 81.000.000 л., и за нашитѣ лихви и погашения 17.000.000, и Банката изчислява загубитѣ ежегодно на 4.900.000. Сега, като имаме прѣдъ видъ, че нашитѣ анюитети е 32.000.000 л. и нашиятъ износъ на злато е по-голѣмъ и ажиото е 8 или 10%, вие ще видите, че загубата ще бѣде 10—12 милиона. И ако утрѣ ажиото се увеличи повече — а това ще бѣде безспорно, защото тѣзи отъ васъ, които разбиратъ отъ политическа економия, знаятъ, че, ако една монета е книга и изобилва повече, ти пажди другитѣ монети — тогава ще видите, че ще се увеличи ажиото, и въ такъвъ случай ще бѣде не 12, не 15, а 25 или 30%, както е въ Сърбия, Гърция и други мѣста. И нѣма съмнѣние, че туй ще се отрази извънредно злѣ на нашитѣ търговци, на нашитѣ производители, и загубитѣ ще бѣдатъ много по-голѣми отъ ония, които може да си прѣдставятъ другаритѣ отъ крайната лѣвица.

Най-сетнѣ, въ края на крайщата ние пакъ ще трѣбва да сключимъ заемъ сигурно при много по тежки условия нежели настоящия, за да излѣземъ изъ това трудно положение, въ което се намираме.

Г-да народни прѣдставители! Туй е то, което имамъ азъ да ви кажа по договора, който имаме за обсъждане. При туй положение на работитѣ намъ се прѣдложи отъ Правителството единъ-единственъ изходъ — заемъ съ монополъ, контрактитѣ на който ние имаме отпрѣдъ си. Чухме ние мнѣнието на тѣзи, които намираатъ другъ изходъ, разгледахме и тѣхнитѣ мѣроприятия и видѣхме каква стойностъ иматъ тѣ. Азъ можехъ въ този редъ на проекти да ви изброя нѣколко, но мога ли да кажа съ спокойна съвѣсть и въ тази минута, когато грозна опасностъ виси надъ Отечеството, че тѣзи мои проекти вие трѣбва да прѣдпочтете прѣдъ ония на Правителството? Мога ли да противопоставя моитѣ мнѣния — послѣдната дума подчертавамъ — на изучения и обмисленъ планъ на Правителството? Азъ бихъ желалъ да излѣзе отъ туй Народно Сѣбрание едно авторитетно лице, което да ни каже туй, което ще стане, слѣдъ като отблъснемъ договоритѣ. Не е въпросътъ само да критикуваме, не е въпросътъ само да се прѣдставятъ разни експерименти; работата е да се прѣдстави една конкретна реформа, която може да се приложи на дѣло и на която ще видимъ резултатитѣ. Но нѣщо конкретно трѣбва да ни се прѣдстави. И дотогава, казвамъ, докогато отъ туй Сѣбрание не излѣзе такова авторитетно лице, да посочи изходния, спасителния пѣтъ отъ туй положение, нека ми бѣде позволено да гласувамъ за тия договори; нека ми бѣде позволено да вдигна рѣка за тѣхъ въ тази рѣшителна минута, г-да, съ рискъ

да изгубя скъпата за нѣкои прѣдставители популярностъ, като заявявамъ, че съ този актъ азъ изпълнявамъ свещения си дългъ къмъ Отечеството, на което азъ принасямъ една услуга и го избавямъ отъ грозна погибелъ.

И. Московъ: Ще Ви отбѣлѣжимъ.

Министъръ-Прѣседателъ П. Каравеловъ: Г-нъ Московъ на рабушъ ще Ви бѣлѣжи.

И. Московъ: Вашитѣ хора раздаваха некролози!

А. Краевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Въпросътъ, който е на дневенъ редъ, който е прѣдложенъ на вашето сериозно, просвѣтено и патриотическо обсъждане и рѣшение, е въпросъ, не искамъ да кажа сѣдбоносенъ, а отъ капитална важностъ за България, много сериозенъ; въпросъ отъ първостепеннитѣ изъ между ония, които сме имали или ще имаме за обсъждане въ настоящата сесия. Вслѣдствие на това, не само ние тукъ, които сме пратени отъ народа да обсъждаме и рѣшаваме неговитѣ сѣдбини, еднакво общественото мнѣние и всички, които се трупатъ тукъ по ложитѣ и галериитѣ и сѣ изложени на едно едвали не формено задушване, всинца се вълнуваме, всинца се тревожимъ — всинца ни интересува какво рѣшение ще се даде на този въпросъ.

За мене, г-да народни прѣдставители, нѣма рѣшающе значение — при всичко че азъ скъпя твърдѣ много и високо цѣня общественото мнѣние, — цвѣтарямъ, за мене нѣма особено сериозно, рѣшающе значение това, което би ми се внушило отъвнѣтъ, което би ми се прѣпоръчало отъ тогова или оногова, който, не бидейки въ нашата срѣда, нѣма нашитѣ отговорности. Това, което би ни се указало като най-подходяще, като най-благоразумно, като най-тактично, като най-патриотично отъ хора, които въ смѣлостъ нѣматъ нито ангажментитѣ, нито нравственитѣ отговорности, които тежатъ на нашитѣ плещи, може да ни послужи само за свѣдѣние, за по-сериозно обсъждане. Ние, собствено народнитѣ прѣдставители, сме, които трѣбва да рѣшаваме; ние сме, които ще понесемъ отговорността за послѣдствията, ако гласуваме въ една или друга смисълъ, съобразно съ добититѣ отъ този актъ резултати. Ние, слѣдователно, прѣди да дадемъ своя вотъ „за“ или „противъ“ договоритѣ, ще трѣбва — особено като имаме прѣдъ видъ, че въпросътъ е до извѣстна степенъ отъ специаленъ характеръ; че въпросътъ може да бѣде обсъжданъ отъ всѣкитѣ отъ различна гледна точка; че у насъ, даже при обсъждането на най-важни въпроси, рѣдко се намиратъ самостоятелни улове, които да се абстрахиратъ отъ влѣтворнитѣ партийни интереси и страсти, — ние ще трѣбва, повтарямъ, да се издигнемъ на надлежната висота и, безъ да ни смущава това, което е около насъ и прѣдъ насъ, съ съзнанието,

че изпълняваме една свещена длъжностъ къмъ Отечеството, че изпълняваме единъ важенъ атрибутъ на законодатели, да гласуваме така или иначе, споредъ убѣждението си, споредъ гласа на нашата свѣсть.

Говори се, г-да народни прѣдставители, отъ тази трибуна за онова, което се е проповѣждало въ прѣдизборната борба, и се наблѣгаше твърдѣ много върху пуждата, върху повѣлителната, споредъ мене, необходимостъ отъ послѣдователностъ и хармония между думитѣ и дѣлата на нашитѣ обществени дѣйци. Като се повръщамъ върху тази тема, безъ да влизамъ въ подробния ѣ анализъ, азъ искамъ да констатирамъ прѣдъ васъ, че дѣйствително и въ политиката е необходимъ моралитѣ.

Ние трѣбва да съобразяваме дѣлата съ думитѣ, да направляваме своята дѣятелностъ като членове на законодателното тѣло, съобразно съ онѣзи начала, които сме проповѣждали вѣнъ отъ Събранието и заради които сме добили довѣрието на избирателното тѣло. Ние сме пратени тукъ не да ги напуснемъ, а да се стремимъ да ги реализираме. Ако, обаче, обстоятелствата се измѣнятъ въ неблагоприятенъ смисълъ за осмѣствление на онова, за което и благодарение на което сме добили депутатскитѣ мѣста, ние ще трѣбва да направимъ едно отъ двѣтъ: или — ако сме убѣдени, че ще ни бѣде възможно да мотивираме и оправдаемъ това отстъпление прѣдъ избирателното тѣло — да вървимъ напредъ, или пъкъ да отстъпимъ, за да консултираме наново избирателитѣ си. Лично за себе си, азъ държа да заявя, че бѣхъ много резервиранъ въ своитѣ прѣдизборни декларации и че не съмъ поелъ върху си ангажменти отъ естество, да ме спънатъ при гласуването въ настоящия случай — било за, било противъ. Съзнавайки затруднителното финансово положение на Държавата, осложнявано отъ економическата криза, и посочвайки прѣкарваната политическа криза, азъ, като констатирахъ прѣдъ избирателитѣ си причинитѣ, на които отдавахъ настѣпването на тѣзи кризи, постаряхъ се да укажа и на срѣдствата, които, по моето мнѣние, биха могли да се употребятъ за отстранението на кризата, за поправянето на нашитѣ финанси, за повдигането на нашето економическо благосъстояние и за едно свѣстяване въ политиката. Казахъ, че само ако би могло при износни условия да се сключи единъ заемъ, чрезъ произведението на който да се покриятъ летящитѣ дългове, ако би могло да се установи, стабилизира, оздрави една рационална финансова политика, която да не допуца колосални свръхсметни кредити и да отстрани дефицититѣ, могли бихме да искаме и очакваме нѣкакво намаление на данѣния товаръ на населението; но че, въ противенъ случай, би могло даже да ни се наложи отъ държавнитѣ нужди да прибѣгнемъ до едно увеличение на данѣнитѣ.

Говори се и въ Шуменъ, както и другадѣ, че ако извѣстни политически течения у насъ взематъ

надмощие въ нашитѣ обществени дѣла — именно русофилскитѣ елементи — то благодарение на мощната подкрѣпа на всемогъщата наша Освободителка Русия, би могло да се сключи единъ заемъ въ Франция при крайно благоприятни за Държавата ни условия. (Гласове: Кой го е говорилъ?) И г. Христо Тодоровъ, като кандидатъ на Прогресивно-либералната партия, когото азъ самъ слушахъ, и г. Д-ръ Даневъ, споредъ както ми се съобщи — защото нѣмахъ удоволствието да присъствувамъ на събраниято, когато е говорилъ шефътъ на Прогресивно-либералната партия. (Д-ръ К. Милановъ: Много вѣрно!) Азъ заявихъ на своитѣ съграждани Шуменци, че въ международната политика — това съмъ заявявалъ и въ Народното Събрание, а го повтарямъ и сега отъ тази трибуна — не играятъ важна и сжществена роль чувствата. Директивата изхожда отъ студения разсѣдѣкъ, отъ здравия разумъ, отъ доброто разбиране на националнитѣ интереси на всѣка отдѣлна държава — малка или велика. Съобщихъ имъ единъ фактъ, който не бѣше извѣстенъ и който държа да съобща и тукъ — защото отъ тази трибуна и отъ официалната досега не е съобщаванъ, но който е важенъ въ този редъ на мисли, — че, намирайки се въ добри отношения — които желая винаги да се запазятъ, защото съмъ единъ отъ искрено убѣденитѣ привърженици на едно добро, на едно искрено, въ крага на възможността, приятелство съ нашата Освободителка, — Руското Правителство покровителствува, подпомогна даже кабинета Грековъ-Радославовъ, когато прѣдтоеше да се сключи конверсионниятъ 260-милионенъ заемъ. Приятно ми е, г-да, веднага да констатирамъ, че и въ настояще врѣме, когато сѣдбинитѣ на България сж повѣрени на настоящето Министерство, начело на което стои уважаемиятъ Министъръ-Прѣдсѣдател г. Каравеловъ, Правителството на нашата Освободителка е направило възможното, за да даде доказателства на Българския народъ, че не ѝ е желателно да пропушне случая да докаже своето благоразположение къмъ насъ. Обаче, знайки, че само Руското Правителство търси заемъ отъ другадѣ и че синдикатътъ, съ който сме въ финансови вземания-давания отъ 1892 г. насамъ, е въ контактъ и съ банковитѣ групи, на които е клиентъ Русия, азъ не допускахъ — и фактитъ го потвърждаватъ, — че Правителството на нашата Освободителка не би могло да направи нѣщо повече отъ едно платоническо застъпничество по дипломатически редъ. А фактътъ, г-да народни прѣдставители, който се разгласи отъ вѣстникитѣ, който се заяви отъ официалната трибуна, че наши 5 милиона лева сребърни сж запечатани въ Българската Народна Банка съ руския печатъ срѣщу 4 милиона лева златни, плюсъ залога на цѣнни книжа за други 3 милиона, трѣбва да ви послужи като най-краснорѣчиво доказателство за потвърждението на моята основна мисль за основата на международнитѣ ни отношения. Този фактъ трѣбва да отвори очитѣ

на всички. Нека той послужи като поука за всички наши обществени дѣйци, че трѣбва да прѣстанатъ да дебатира въ върху почвата на чувствата и да се проникнатъ отъ съзнанието, че прѣди да се дѣлимъ — което азъ считамъ за неумѣстно и врѣдно за нашитѣ добри разбрани отечествени интереси — на фили и фоби, ние трѣбва да бждемъ българи и само българи. И ако искаме да бждемъ въ добри отношения съ една велика сила, по никой начинъ не трѣбва да даваме поводъ да се почувствува нахърнено честолюбието на правителството на друга нѣкоя сила. Въ нашъ интересъ е да сме въ добри отношения съ всички, а прѣди всичко съ съседнитѣ намъ държави.

Г-да народни прѣдставители! Разискванията, които съставляватъ прѣдметъ на вашето внимание и които завзематъ засѣданията ни отъ една седмица насамъ, прѣдизвикаха една силна, една жестокосърдечна атака по адресъ на днешното Министерство. Азъ, г-да, не сподѣлямъ това поведение. Азъ съжалявамъ, че се квалифицираха като прѣстъпници, като прѣдатели, като продажници на България, като гробокопатели нейни тия, които не по-малко сж почтени отъ всѣкиго, който не стои на червената маса, и които, прѣди всичко, ни най-малко не сж отговорни за затруднителното финансово положение, въ което се намира Държавата, което ги е тласнало въ едно направление не по добра воля.

Каза се отъ прѣдговорившия уважаемъ Старозагорски народенъ прѣдставителъ, г. Д-ръ Ходжевъ, че, между друго, летящитѣ дѣлгове произлѣзли отъ дефицити, и той указа на нѣкои цифри. Нека ми бжде позволено, г-да народни прѣдставители, да констатирамъ една малка грѣшка и да я поправа. Г-нъ Д-ръ Ходжевъ, изчислявайки дефицититѣ прѣзъ врѣмето на управлението на страната отъ Народната партия, споредъ мене, погрѣшно взе цифрата 4.302.853 л. по бюджета за 1894 г. Този бюджетъ бѣше съставенъ отъ г. Саллабашева, като Министъръ на Финанситѣ въ кабинета на покойния Стамболовъ, а се упражни отъ г. Гешова, като Министъръ на Финанситѣ въ кабинета на покойния Стоиловъ. Слѣдователно, дефицититѣ на Народната партия, на нейното управление, можемъ да търсимъ отъ 1895 г. до сключването на упражнението по она бюджетъ, който бѣше съставенъ отъ сжщата партия. И като постигнемъ така, ние виждаме, че за 1895 г. дефицитътъ е билъ 7.324.205 л.; за 1896 г. — 7.264.842 л.; за 1897 г. — 7.284.586 л.; за 1898 г. — 5.727.475 л.; за 1899 г. — 14.485.267 л. Или общо 42.086.375 л.

Г-да народни прѣдставители! Върху тази точка може да се появи недоумѣние, оспорване. Вие помнете, че г. Теодоръ Теодоровъ, бившъ Министъръ на Финанситѣ въ кабинета на покойния Стоиловъ, заяви отъ тази трибуна, че тѣхниятъ дефицитъ е билъ 25 — 28 милиона лева. Г-нъ Такевъ, въ сжщото врѣме, като полемизираше съ него, изкарваше ги около 28 милиона. Ако смѣтнемъ отъ 1894 г. до 1898 г. и изоставимъ 1899 г., ще трѣбва да ги

констатираме на сума 31.904.161 л. (И. Гешовъ: Недобори ли?) Ще Ви кажа. Азъ считамъ, обаче, че истинската цифра на дефицититъ прѣзъ народнишкото управление е 42 милиона, както ви казахъ, по слѣдующитъ съображения. Бюджетътъ се дѣли на двѣ части: приходенъ и разходенъ. Упражнението му се започва отъ началото на годината, за която е вотиранъ бюджетътъ, и се сключва на 31 августъ слѣдующата година; констатиранитъ за постѣпление суми се инкасираатъ отъ държавното съкровище отъ началото на годината до приключването на бюджетното упражнение. Всичко, което е постѣпило по дѣйствующия бюджетъ, минава на приходъ. Обаче, никогата всичко констатирано за постѣпление — азъ не говоря за прѣдвиденото — не постѣпва въ точностъ, и винаги, по всички бюджети отъ Освобождението на България досега, оставатъ недобори. Но всѣка година, при всѣко бюджетно упражнение, отъ недоборитъ на миналитъ сключени и свършени бюджетни упражнения постѣпватъ отъ 2 до 3 милиона. Тия постѣпления отъ недоборитъ, 2 или 3 милиона лева — зависи отъ размѣра, който варира и който въ различни години бива различенъ, — се притурятъ къмъ сумитъ, които сж постѣпили по дѣйствующия бюджетъ. Събрани заедно съ редовнитъ приходи, произведението се счита постѣпилата въ дѣйствителностъ сума по бюджета. Слѣдъ това, всичко, каквото е похарчено по бюджета, трѣбва да бѣде поставено въ балансъ съ сумата, която е постѣпила, за да се види уравнилисъ ли е бюджетътъ. И разликата ще съставлява излишъкъ или дефицитъ. Обаче, неправилно е да се взематъ въ съображение — както погрѣшно се е правило и се прави отъ нѣкои уважаеми наши другари, даже финансиста — количеството на недоборитъ отъ прѣдвидения приходъ, защото прибирането имъ е проблематично, най-малкото — трудно. Прочее, като не се държи смѣтка за недоборитъ, каквито сж останали отъ прѣди, но като взимаме въ смѣтка събранитъ недобори отъ миналитъ бюджетни упражнения и ги туримъ при оѣзи, постѣпили отъ констатиранитъ за постѣпване по бюджетнитъ упражнения, констатираме, че дефицитътъ на народнишкото управление е точно 42.000.000 л. (Н. Веневъ: Тогава прибавѣте събранитъ недобори въ народнишко врѣме!) Тѣ сж смѣтнати. Изоставятъ се само несъбранитъ и азъ ви казахъ съображенията, по които ги оставамъ. (И. Гешовъ: Защо ги оставите?) Не се знае каква ще бѣде тѣхната съдба! Не сте сигуренъ, че ще постѣпятъ, нито може да гарантира Народната партия. . . (И. Гешовъ: Събрани сж, г-нъ Краевъ! Въ „Държавенъ Вѣстникъ“ има таблица за недоборитъ; вземѣте и вижте какво е събрано и какво остава за събиране!) 3 милиона и нѣщо отъ недоборитъ на миналитъ години. Туй е въ „Държавенъ Вѣстникъ“. (И. Гешовъ: Забѣлѣжете, колко сж недоборитъ за тия години, за които говорите!) Неправилно е, г-нъ Гешовъ, да считаме недоборитъ, като постѣпили суми. (И. Гешовъ: Вие

казвате, че сж несъбираеми, а азъ Ви казвамъ, че не само сж събираеми, а сж даже събрани. Вземѣте „Държавенъ Вѣстникъ“ и вижте.) Това не можете да го твърдите съ положителностъ още по това съображение, че въ Финансовото Министерство не се държи точна смѣтка. . . (Нѣкой отъ прѣдставителитъ: О-хо!) Моля ви се! Не се държи точна смѣтка за недоборитъ, които сж прибрани въ течение на извѣстни години — каква частъ се отнася по бюджета за една година и каква за друга. (И. Гешовъ: Държи се, г-нъ Краевъ! Вземѣте „Държавенъ Вѣстникъ“.) Азъ се интересувахъ, г-нъ Гешовъ, и поискахъ да ми се дадатъ тии свѣдѣния, но ми се отговори отрицателно. Въ всѣки случай, вие не можете да мѣсите недоборитъ въ смѣтката на дѣйствително постѣпилитъ приходи, безъ да изключите постѣпилитъ недобори по минали бюджетни упражнения. (И. Гешовъ: И тѣ сж изключени!) Напротивъ! Вие искате да прѣкарате своитъ недобори като второ перо и въ оѣзи размѣри, въ каквито, вѣроятно, нѣма да постѣпятъ.

Но което е по-поразително, г-да народни прѣдставители, то е, че по бюджетното упражнение за 1900 г. дефицитътъ възлиза — не, както каза г. Д-ръ Ходжевъ, „приблизително между 20 и 30 милиона“ — на не по-малко отъ 24.000.000 л. Точната цифра не може да фиксира Финансовото Министерство затуй, защото продължава още извѣстни изплащания за смѣтка на сѣция бюджетъ; прѣдполага се, обаче, че този дефицитъ се колебае между 24 и 25 милиона. И това само за една година!

Говори се, г-да народни прѣдставители, че тии договори, които се прѣдставляватъ отъ Правителството, сж не само лоши, не само врѣдителни за страната, но и най-батакчийски, каквито могли да се сключатъ. Това го каза г. Теодоровъ, въ активътъ на когото, като финансовъ министъръ, има сѣлки не по-малко батакчийски. (Гласове: Вѣрно! — Ржкоплѣскане отъ лѣвицата.) Азъ държа на ржцѣ, г-да народни прѣдставители, (П. Папанчевъ: Не държишъ нищо!) договора, сключенъ между г. Теодорова, като финансовъ министъръ, отъ името на Българското Правителство, и Бреславската Дисконтова Банка въ Берлинъ, на 17/29 юлий 1898 г. Този договоръ е билъ инцидентно утвърденъ отъ Народното Събрание въ 1898 г., заедно съ утвърждението контракта за 10-милионния заемъ; обаче, той не е билъ прѣдставенъ на Народното Събрание и не е напечатанъ въ дневниците. Когато г. Теодоровъ е напусналъ Министерството на Финанситъ, той не е намѣренъ въ архивата на Министерството. (Нѣкой отъ прѣдставителитъ: Дезертиралъ! — Д. Цанковъ: Мишкитъ го изали! — Н. Козаревъ: Откадѣ го взехте?) Отъ Финансовото Министерство! — Азъ моля г. Министра да разпореда да донесатъ дѣлото по тая афера тукъ, за да го разгледа г. Гешовъ, и нека ме опровергае тамъ, дѣто азъ не съмъ точенъ. Слѣдъ оттеглянето на г. Теодорова отъ Министерството, Правителството е било принудено да изиска отъ Бреслав-

ската Банка копие отъ тоя договоръ. На врѣмето в. „Миръ“ бѣше писалъ, че оригиналтѣ били изчезнали отъ Министерството на Финанситѣ по единъ прѣстѣпенъ начинъ. Въ дневницитѣ на Народното Събрание ще намѣрите, че г. Теодоровъ, като финансовъ министъръ, е заявилъ, че копие отъ договора било дадено отъ единъ чиновникъ, именно отъ литографчика на Финансовото Министерство, на едно отъ членовѣта на опозицията, вслѣдствие на което е билъ публикуванъ въ нѣкои отъ опозиционнитѣ вѣстници — за което този чиновникъ още тогава билъ уволненъ. Пресата у насъ прѣтендираше, че оригиналтѣ били прѣстѣпно изчезнали отъ Министерството. Прѣдъ видъ на факта, че този договоръ не се е оказалъ въ Министерството, г. Теодоровъ прѣдстои да оправдае изчезването на оригинала. Менѣ ще ми позволите, обаче, г-да народни прѣдставители, да ви цитирамъ in extenso тоя договоръ, за да го има напечатанъ въ дневницитѣ на Народното Събрание: (Чете.) „Между Българското Правителство, прѣдставено чрѣзъ Българския Министъръ на Финанситѣ, Теодоровъ, отъ една страна, и Бреславската Дисконтова Банка въ Берлинъ, прѣдставена чрѣзъ приврѣмненни директоръ Францъ Шицъ и книговодителя Исидоръ Бислишовски, отъ друга страна, е направено слѣдующето съглашение: (Х. Филиповъ: По-бавно четѣте за да чуемъ!)

„Българското Правителство продава на Бреславската Дисконтова Банка въ Берлинъ, съ курсъ отъ 60%, лева 6.149.500 отъ българския заемъ на земледѣлческитѣ каси съ лихви отъ 5%, който е котиранъ въ Парижъ, заедно съ всичкитѣ купони, които се намиратъ върху тия книжа, отъ които срокътъ на първия купонъ е на 1/13 януарий 1899 г.

„Българското Правителство, обаче, си запазва правото всѣкой день да може да поиска повръщането на тия 6.149.500 л. български земледѣлчески заемъ отъ 5%, съ курсъ отъ 63%, срѣщу внасянето на стойността. Заявяването на това повръщане трѣбва да стане най-късно до 15/XII 1898 г. н. с. и получването на облигациитѣ най-късно до 30/XII 1898 г. н. с. При това, купонътъ съ срокъ 1/13 януарий 1899 г. остава на Бреславската Дисконтова Банка.

„Българското Правителство продава на Бреславската Дисконтова Банка въ Берлинъ, съ курсъ отъ 60%, още лева 7.200.000 отъ българския ипотеченъ заемъ отъ 6% отъ 1892 г. и Бреславската Дисконтова Банка въ Берлинъ отстъпва до 14/XII 1898 г. н. с. правото за тая покупка.

„Прѣдаването на поисканитѣ евентуално облигации трѣбва да бѣде извършено прѣзъ врѣмето отъ 14/XII 1898 г. до 14/VII 1899 г. н. с. Българското Правителство си запазва още правото да може да вземе обратно въпроснитѣ 7.200.000 л. българския 6% ипотеченъ заемъ отъ 1892 г. всѣкой день съ курсъ 62½% срѣщу внасянето на стойността. Декларацията за това трѣбва да послѣдва най-късно до 15/VI 1899 г. н. с. и получването на облигациитѣ трѣбва да бѣде извършено най-късно

до 30/VI 1899 г. н. с. Купонътъ за слѣдующето полугодие остава на Бреславската Дисконтова Банка въ Берлинъ. София, на 17/29 VII 1898 г.

Министъръ на Финанситѣ (подп.) Т. Теодоровъ.

Бреславската Дисконтова Банка:

(подп.) Францъ Шицъ и (подп.) Бислишовски.“

(Н. Козаревъ: Какви сж загубитѣ отъ тоя договоръ?) Ще ви кажа.

Г-нъ Теодоръ Теодоровъ въ качеството си на финансовъ министъръ — който се интересува, може да поиска отъ канцеларията на Събранието, да направи справка въ дневницитѣ на IX-то Обикновено Народно Събрание, III-та редовна сесия, книга втора, — г. Теодоровъ отъ официалната трибуна заяви, че този договоръ е единъ заемъ срѣщу съкровищни бонове, тогазъ когато отъ самия текстъ на договора вие виждате, че това е една продажба на български цѣнни книжа съ право на изкупуване. Значи, далечъ не е билъ единъ заемъ чрѣзъ съкровищни бонове. Наистина, имало е издадени на същата банка два съкровищни бона по за 1½, всичко три милиона лева, обаче тѣ сж носили дата 17/29 януарий 1898 г., или съ дата единъ мѣсець по-прѣдна отъ тази на договора; слѣдъ като били сключенъ договорътъ, тѣ сж били унищожени.

Г-нъ Козаревъ ме запитва какво е изгубила Държавата, какво е заплатила? Азъ ще ви кажа. На стр. 233, колона втора, книга II на дневницитѣ на IX-то Обикновено Народно Събрание, III-та редовна сесия, въ прѣдложението за удобряване контракта за отпусчане частъ отъ V-та опция на 6% заемъ отъ 1892 г. и срѣщу остатъка отъ II-та опция на 5% държавенъ заемъ отъ 1896 г. единъ авансъ отъ 10 милиона л. зл. и пр. е казано между другото — като се обяснява, че Правителството се намирало въ затруднително положение — и слѣдното:.... „За това Правителството сключи съ Bresslauer Disconto-Bank, въ гр. Берлинъ, единъ врѣмененъ заемъ отъ 3.689.700 л. зл., за които заплатихме 260.562 л. и 77 ст. за лихви, прѣводъ, гербовъ сборъ и комисиона, или всичко, заедно съ главницата, 3.950.262 л. и 77 ст.“ Когато се е разисквало въ Народното Събрание това прѣдложение, г. Т. Теодоровъ, слѣдъ като порица „прѣстѣпника“ литографчикъ и полемизирайки съ опозицията, е казалъ слѣдното, което всѣкой отъ васъ може да прочете въ сжщия дневникъ на стр. 250, 2-а колона:... „Като направиха смѣтка, намѣриха, г-да прѣдставители, че трѣбва да сме заплатили ни повече, ни по-малко, а 28% лихва за този заемъ. Отговори имъ в. „Миръ“, че не е 28%, но че безъ емисия е взетъ заемътъ и отъ ефективната му стойностъ ще се плаща 6%, а за другитѣ условия не се говори нищо. Казвамъ, че тогава сами нашитѣ опозиционери не върлаха, че сме могли въ него положение да сключимъ такъвъ заемъ и се стараяха да убѣдятъ българската публика, че Българското Правителство не е могло да намѣри пари съ лихва по-евтина отъ 28%.“ Въ дѣйствителностъ, г-да, заплатената сума за изку-

пуването на продаденитѣ по този начинъ български цѣнни книжа се равнява на годишна лихва 31.77%!
Операциитѣ по този заемъ . . .

Н. Козаревъ: Държавата какво загуби?

Министъръ И. Вѣлиновъ: Загуби кредита!

Н. Козаревъ: Теодоровия заемъ не може да го направите! (Отъ лѣвицата: А а а! Не желямъ!)

А. Краевъ: Ето, г-да, операциитѣ по цитирания ми in extenso договоръ:

На Бреславската Дисконтова Банка сж били продадени 12.229 облигации отъ по 500 л. отъ 5% земледѣлчески заемъ отъ 1896 г. на обща стойностъ лева 6.149.500. Срѣщу тая сума Българското Правителство е получило 60% или лева 3.689.700, която сума била употребена както слѣдва: 3.000.000 л. за изплащане купона отъ 1/13 юлий 1898 г. на заема отъ 1892 г.; 1.750 л. за германски гербови марки; 6.000 л. 2%₀₀ загуба по курса върху 3.000.000 л. прѣведени въ Виена; 109.38 л. разноски по прѣводи; 506.111.11 л. издѣлжение съкровищния бонъ на Крупъ; 109.375 л. и 66.354.51 л. прѣведени за смѣтка на Военното Министерство — всичко лева 3.689.700. Това сж полученитѣ пари. Откупени сж горнитѣ 12.229 облигации по 63% за всичко лева 3.874.175.

Тази операция е коствувала на Държавата: 184.485 л. разлика между цѣнитѣ на продаването и откупуването на горнитѣ облигации; 7.750 л. признати на Бреславската Банка за гербъ и perte au change и 68.328 л. лихви по 5% за 80 дена върху 6.149.500 л., или всичко 260.563 л.

Ако за 80 дена, прѣвъ което врѣме Държавата се е ползувала съ 3.689.700 л. отъ Бреславската Банка, сж платени 260.563 л., за цѣла година трѣбваше да се платитъ: $\frac{260.563 \times 360}{80} = 1.172.533.50$ л. Ако за 3.689.700 л. ще трѣбваше да се плати за година 1.172.533.50 л., то за 100 л. се падатъ 31.77% годишна лихва.

Но, г-да, което е най-печалното, то е, че този договоръ не е билъ прѣдставенъ въ Камарата и отъ официалната трибуна съзнателно и умишлено е била извратена смисълътъ му! Азъ съжялявамъ, че сега го нѣма тукъ г. Теодоровъ да чуетъ тѣзи ми бѣлѣжки! Но ви прѣпорѣчвамъ, г-да, да прочетете говореното отъ него въ засѣданието на Народното Събрание отъ 2 декемврий 1898 г., за да видите какъ Народното Прѣдставителство е било вкарано въ заблуждение. (Н. Беневъ: Добрѣ ще бѣде да помолите да се тури на дневенъ редъ този договоръ и да разискваме, а когато разискваме по договоритѣ за монопола, тѣхъ да разискваме!) Азъ ще ви кажа, г-нѣ Беневъ, па и на всинца народни прѣдставители отъ Народната партия, че желяя да се нареди една изпитателна комисия по управлението отъ 18 май 1894 до 19 февруарий 1901 г. (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата.) И се надѣвамъ, че

тѣзи, които сж членове на партията, парѣчена „гешефтарска“; тѣзи, които се обвиняватъ да сж пражосали държавната пара, иматъ нравствения интересъ, ако сж чисти, да се съгласятъ да се хвърли колкото е възможно по-голъма свѣтлина върху тѣхното управление. И, ако не сж вѣрни обвиненията, да се оправдаете, г-да, да се изчисти отъ челото ви петното на разсишническа и гешефтарска партия. (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата. — П. Папанчевъ: Това сж мискилицы! — Отъ лѣвицата: Воли ли ви?) Никакви мискилицы, г-нѣ Папанчевъ! (Н. Козаревъ: Направѣте прѣдложение!)

Прочее, г-да, азъ се ползувамъ отъ този моментъ, за да възбуда тоя въпросъ, обаче, не защото вие, г-да народняци, ще гласувате противъ договоритѣ на Правителството, които ни занимаватъ, — защото и азъ ще гласувамъ противъ тѣхъ... (Отъ дѣсния центъръ: То е въпросъ! — Г. Стойновъ: Ти ще избѣгашъ!) Г-не, кой си ти дѣто оскърбявашъ отъ тамъ? Стойновъ ли? — Ти, който си избралъ като земледѣлецъ отъ земледѣлческата организация, а слѣдъ това и измѣни за да влѣзешъ въ редоветѣ на Народната партия, пѣмашъ нравственото право да ме обвинявашъ въ дезертство! (Н. Козаревъ: Той избѣга отъ земледѣлческата организация и, додѣто сте вие прѣдсѣдатель на земледѣлческата група, той нѣма да влѣзе въ нея!)

Прѣдсѣдательтъ: Принуденъ съмъ, г-да, да прочета ст. 76 отъ правилника и да я напомни на всички страни, и на ония, които говорятъ, и на ония, които слушатъ. Казва се тѣй: (Чете.) „Прекъсване на оратора, лични нападения противъ когото и да било и манифестации, които нарушаватъ реда на засѣданието, сж забранени.“ (Д. Марковъ: Какво е на дневенъ редъ, г-нѣ прѣдсѣдателю?) Азъ моля всички, и васъ тукъ, и ораторитѣ моля, да пазятъ този редъ. Моля оратора да бѣде по-внимателенъ въ своитѣ парламентарни изрази. Доволи ли сте?

А. Краевъ: Азъ вземамъ актъ отъ бѣлѣжката ви, г-нѣ прѣдсѣдателю, и се надѣя, че не ще бѣда повече прѣкъсванъ.

П. Кръстевъ: Когато бѣше въпросъ за тия договори ли казахте, че направихте политическа грѣшка, дѣто възстанахте противъ това, или за договоритѣ за 290.000.000 л.?

А. Краевъ: Азъ не съмъ Ви казалъ подобно нѣщо, г-не! И ако е дѣмтата за договора отъ 1898 г., азъ продължавамъ да съмъ на мнѣние, че отъ дѣлата на вашата партия той не бѣше едно отъ най-пастливитѣ: вие унижавахте Българи, защото, слѣдъ вота на Камарата и утвърдението на договора отъ Княза, прѣдвиждаше се, че договорътъ може да се изпълни, само ако Султанътъ го утвърди до опрѣдѣлена дата. Договорътъ се утвърди отъ Княза, обнародва се, но Султанътъ каза: „Байрамданъ

сора!“ и вие рухнахте! (Ржкопцѣскаме отъ лѣвѣцѣта, — Гласове: Браво!) Тя бѣше една позорна клауза. Освѣтъ това, когато сключвахте договора, трѣбѣхте на всички страни, че каситѣ прѣщитѣ отъ злато, — криехте истинското положение на държавнитѣ финанси. (И. Московъ: Ние знаемъ защо сме го крили!) И отъ депутатитѣ ли?!

Въ заключение на този въпросъ, г-да, азъ бихъ желалъ, слѣдъ като се свършатъ разискванията и гласуваме по договоритѣ, които ни занимаватъ, да благодаримъ г. прѣдсѣдателъ да тури на дневенъ редъ моето прѣдложение за избиране на една парламентарна изпитателна комисия по управлението на страната отъ 18 май 1894 до 19 февруарий 1901 г. (Н. Веневъ: Вие сте подпрѣдсѣдател на Събраниято, а не знаете правилника! Писмено трѣбва да направите прѣдложението!) Нийдѣ правилника не прѣдвизжда това, но може да го прѣдстави и писмено. (П. Папанчевъ: Тѣзи не минаватъ вече!)

Държа, г-да народни прѣдставители, да констатирамъ съ прискрѣбие, че управлението на Либералната партиа, която наслѣди онова на Народната . . . (Е. Начевъ: Въ които ти бѣше членъ!) Но се отказахъ, като видѣхъ какъ почна да прилага своята програма; тогазъ когато между васъ има хора, които прѣди 18 май 1894 г. телеграфираха на Княза: „Княже, не приемайте оставката на Стамболова“, а на другия денъ, слѣдъ падането на Стамболова, благодарѣха сърдечно, че ги спасилъ отъ тиранина. (А. Крушковъ: Единъ отъ тѣхъ е Козаревъ. — Е. Начевъ: Защото не те избрахъ прѣдсѣдател въ Радославово врѣме, затова се отказа!) Вие, г-нѣ Емануилъ Начевъ, нѣмате правственото право да ме апострофирате: Вие бѣхте околийски началникъ на Стамболова и се занимавахте съ шпионски въпроси, а сега сте виденъ членъ на Народната партиа!

Съжалявамъ, г-да, че и управлението на Либералната партиа остави единъ дефицитъ отъ 25 милиона лева, макаръ да направи нѣколко несполучливи опитвания за поправянето побърканиитѣ вече държавни финанси.

Първиятъ опитъ бѣ конверсионниятъ договоръ отъ 1899 г. Нераздѣлна частъ отъ него договоръ представляваше оня за изравнение недоразумѣнията между Българското Правителство и компанията на Източнитѣ желѣзници. И срѣщу съмнителни облаги, безъ да се оправятъ нашитѣ финанси, Българското Правителство прѣдаде въ експлоатация на чужденцитѣ линията Скобелово—Чирпанъ—Нова-Загора. (Н. Антикаровъ: Съ васъ заедно!) Не е вѣрно! Азъ гласувахъ противъ тѣзи договори. Ако ме прѣдизвикатъ отъ онази страна, азъ мога да изкажа при какви обстоятелство се гласуваха тогава ония договори. За своето поведение въ срѣдата на тогавашното болшинство азъ мога да се позова и на свидѣтелството на генералъ Паприкова, който изслуша една моя рѣчь въ едно отъ частнитѣ засѣдания по тѣзи договори. (И. Московъ: Той бѣше ябанджия!) Той бѣше повиканъ

да даде обяснения по стратегическото значение на договора за линията Чирпанъ—Нова-Загора, безъ да се докосва до политическата или финансовата имъ страна.

Вториятъ бѣше законътъ за десетѣка.

Нещастниятъ десетѣкъ, отъ който се очакваха голѣми облаги за съкровището, не даде освѣтъ 18.325.380 л. и 18 ст., приблизително същото, което постѣпваше и отъ поземелния налогъ. Собствено постѣпиха 23.335.000 л., но за прибирането имъ бѣха похарчени тъкмо 5.000.000.

Казахъ ви, г-да, накъсо, пѣкои отъ причинитѣ, които сж довели сегашното финансово положение, отбѣгвайки да повтори или перефразирамъ казаното отъ други прѣди мене. Минавамъ сега на самитѣ договори.

Слѣдъ обстоятелната, пълна съ мѣчно оборими аргументи, рѣчь на г. Константинъ Х. Калчовъ, азъ не желая и не бихъ могълъ да кажа по договора за заемъ нѣщо повече отъ онова, което каза той. Заявявамъ само, че сподѣлямъ неговата аргументация и се присъединявамъ къмъ неговото мнѣние. Обаче, ще ми позволите, г-да народни прѣдставители, да се спра малко само на единъ въпросъ. Нашето днешно Правителство сключва този договоръ на гледъ само съ Banque de Paris et des Pays-Bas, обаче, задъ гърба на тая банка, сигуренъ съмъ, сж сжщитѣ банки, които сключиха договора отъ 1899 г. за конверсионния заемъ отъ 260.000.000 л., тѣй като, по чл. 8 на този послѣденъ договоръ — отъ 1899 г., — ние не можемъ да направимъ подобно нѣщо безъ съгласието на тия банки. (Министъръ М. Сарафовъ: Съобщихъ, че има официално съобщение! И г. Рачо Петровъ каза, че има официално съобщение; дѣ му е текстътъ? Азъ вѣрвамъ, че има само промѣнение на етикета, който е Banque de Paris et des Pays-Bas, а синдикатътъ е сжщиятъ, защото и тя влиза въ него, по договора отъ 1899. Но за мене това нѣма особено значение. Азъ държа да констатирамъ, че, като влизаме въ прѣговори съ сжщия почти синдикатъ за единъ заемъ отъ 125.000.000, не знаемъ какво става съ договора отъ 1899 г. Казахъ ви отдѣвѣ, че ние изпълнихме задълженията си по него, дадохме линията Чирпанъ—Нова-Загора; банкитѣ, обаче, не ни дадоха освѣтъ 7.000.000 авансъ. (Министъръ И. Бѣлиновъ: Банкитѣ никакви други задължения нѣматъ!) Би било желателно да знаемъ, този договоръ остава ли въ сила? (Министъръ И. Бѣлиновъ: Азъ ще отговоря!) Желателно е! Но ако този договоръ остава въ сила, питамъ азъ: за чия смѣтка се сключва новиятъ договоръ съ Banque de Paris et des Pays-Bas — за наша особена смѣтка ли, или за смѣтка на тия банки, които иматъ още срокъ, за да упражнятъ правото си на опигране най-късно на 19 юний прѣдстоящата година? (Министъръ И. Бѣлиновъ: Да направятъ опция значи да дадатъ пари, когато желаятъ!) Значи, онзи договоръ е въ сила и тѣ въ юний сж длѣжни да направятъ опция . . . (Министъръ

И. Бѣлиновъ: Не сж длѣжни!) Имате право! Не сж длѣжни формално, но сж длѣжни, ако искатъ да задържатъ силата на договора за парчето Чирпанъ—Нова-Загора и да извлѣкатъ уговоренитѣ облаги отъ конверсията; ако се откажатъ отъ правото на оптиране 5%-тѣ облигации за 260-тѣ милиона, не ще ли се слѣдва да ни се повърне желѣзницата? (Министъръ И. Бѣлиновъ: Непрѣмънно!) Не разбирамъ, г-да, защо тѣ днесъ, безъ да сж изпълнили отъ своя страна договора отъ 1899 г., да искатъ нови гаранции и при дѣйствително ужасно тежки условия. (Министъръ И. Бѣлиновъ: Нѣматъ никакви задължения, г-нъ Краевъ; добили сж права!) Добили сж права да оптиратъ, а ние сме поели задължението . . . (Министъръ И. Бѣлиновъ: Да, защото сме поели!) Но ние сме поели задължението, щото безъ тѣхно съгласие да не търсимъ другадѣ заемъ до юни 99; а понеже Banque de Paris et des Pays-Bas е въ синдиката, азъ разбирамъ, че сключваме договора пакъ съ тѣхъ. И докато не се откажатъ отъ договора отъ 1899 г., туй не е освѣнъ единъ частиченъ договоръ, допълнение на оня отъ 1899. А въ такъвъ случай, това е единъ авансъ и нѣматъ право, а ние не сме длѣжни да даваме нова гаранция. Ето кѣдѣ е въпросътъ.

Минавамъ, г-да народни прѣдставители, върху договора за концесията.

Ю. Теодоровъ: Моля г. Министра да обясни този въпросъ, защото не е ясенъ.

Министъръ И. Бѣлиновъ: Обяснихъ въ двѣ думи. Банкитѣ не сж вземали никакви задължения по оня договоръ, слѣдователно, нѣма какво да изпълняватъ. Тѣ иматъ само права, а ние имаме само задължения. То е лошащината, отъ която ние страдаме.

К. Калчовъ: Банкитѣ ни дадоха право да търсимъ пари другадѣ. За тѣхна смѣтка ли или за смѣтка на договора отъ 1899 г.? Ако не е за смѣтка на договора отъ 1899 г., тогава намъ сж развързани рѣцѣтѣ, онѣзи договори падатъ и ние вече самостоятелно можемъ да третираме съ която и да е друга банка. Тукъ сме прѣдъ една дилема по този въпросъ, така щото ясно трѣбва да се отговори на това.

Министъръ И. Бѣлиновъ: За падането на оня договоръ не мога да отговоря сега. Искамъ прѣме за това.

К. Калчовъ: Трѣбва ясно да отговорите.

Министъръ И. Бѣлиновъ: Трѣбва да взема думата, за да Ви отговоря; така не мога да Ви отговоря.

А. Краевъ: Азъ моля този въпросъ сериозно да се обсъди и да ни се даде положителенъ отговоръ.

И. Московъ: Нѣма да го получите.

Министъръ И. Бѣлиновъ: Онзи, който не стои тукъ, той нѣма да получи.

А. Краевъ: (Продължава.) Г-да народни прѣдставители! Менѣ ми прави много печално впечатление, че почитаемо ни Правителство се е съгласило да бѣде редактиранъ чл. 5 отъ концесионния договоръ въ тази форма, както е прѣдставенъ, и да се остави единъ широкъ просторъ на дѣятелностъ отъ страна на концесионното дружество отъ характеръ, ако щете, даже законодателенъ. Ние всинца сме положили клетва да назимъ конституцията и нѣмаме право да я нарушаваме. Конституцията въ своитѣ чл. чл. 43, 44, 105 и 111, като изисква страната да се управлява точно по законитѣ, които се издаватъ по опрѣдѣления отъ нея редъ, като запрѣщава измѣненията, допълненията и отмѣненията на законитѣ, освѣнъ отъ Народното Сѣбрание, нийдѣ не е прѣдоставила на Народното Прѣдставителство правото да делегира своята законодателна властъ другиму. И не разбирамъ какъ е било възможно да се уговори, че въ случай на споръ между Правителството и концесионното монополично дружество, единъ суперъ-арбитъръ, назначенъ отъ управлението на французкия монополъ, да може да упражнява върху наша територия една властъ равна на законодателната! Безъ да влизамъ въ подробно обсъждане членове 5 и др. отъ концесионния договоръ, азъ ще ви кажа слѣдующето: понеже е прѣдоставено въ тия правилници да се прѣдвиждатъ граждански и пенални санкции, съ нищо не сме гарантирани, че тия санкции нѣма да бѣдатъ ексорбитантни, нито че за приложението на правилниците не ще дружеството да поиска да се вдигне на кракъ цѣлата администрация и войската, за да запази интереситѣ на компанията.

Министъръ М. Сарафовъ: Чели ли сте закона за тютюня?

А. Краевъ: Челъ съмъ го.

Министъръ М. Сарафовъ: Има ли вътрѣ, че Министърътъ на Финанситѣ има право да издава правилникъ, за да се прилагатъ пеналнитѣ наказания, прѣдвидени въ закона? Моля, отговорѣте.

А. Краевъ: Разбира се, правилникъ за приложението му.

Министъръ М. Сарафовъ: По-нататѣкъ нѣма какво да се говори.

А. Краевъ: Разбира се по договора, че ако Финансовиятъ Министъръ не може да приложи санкциитѣ, концесионната компания ще може да изиска изпълнението имъ отъ Военния Министъръ.

Министъръ М. Сарафовъ: Азъ Ви питамъ: има ли въ закона за тютюня казано, че Министърътъ

на Финанситѣ издава правилникъ за приложението на закона за тютюня?

А. Краевъ: Нѣма съмнѣние!

Министъръ М. Сарафовъ: Четѣте закона. Има право Министерствъ да издаде правилникъ.

А. Краевъ: Да, има право да издава правилникъ, но въ развитие на закона.

Министъръ М. Сарафовъ: Въ границитѣ на закона.

А. Краевъ: Да, разбира се; но тукъ се е уговарило, че даже въ случай на споръ въ редакцията, даже за тълкуването и приложението на нѣкои членове отъ правилника, суперъ-арбитърътъ рѣшава суверенно. Този чл. 5-й, г-да, е една яма, въ която се прѣдлага на тѣзи, които ще гласуватъ договора, да влѣзатъ мижинската. Е добръ! Всичко друго да бѣше добро въ тия договори, само тоя членъ да стоеше, азъ по никои начинъ не бихъ гласувалъ за тия договори: първо, защото конституцията не ни дава право да прѣвземаме другиму частъ отъ нашитѣ законодателни функции; второ, защото не ни сѣ извѣстни нито дълбочината на ямата, въ която бихме влѣзли, нито съ какво ще бѣде тя покрита, нито дали ще имаме възможностъ единъ день да махнемъ капака и се освободимъ!

Слѣдъ тая бѣлѣжка, г-да народни прѣдставители, позволѣте ми да направя още една по отношение опрѣдѣлението цѣнитѣ на фабрикувания тютюнъ. Дѣйствително, прѣдвидено е, че повишаване на сѣществуващитѣ цѣни може да се допусне, само ако дивидендътъ не бѣде повече отъ 8%; обаче, съ какво сме гарантирани, че заплатата на управители и разнитѣ чиновници, че разносцитѣ за складовѣтѣ, за сушилитѣ и пр. и пр. нѣма да бѣдатъ въ такъвъ размѣръ, щото въ двѣ прѣдшествующи упражнени да не може да даде на дружеството дивидендъ 8%? А въ такъвъ случай, Българското Правителство трѣбва да даде съгласието си за увеличѣние цѣнитѣ на тютюня? Друга бѣлѣжка. Въ чл. 18 е опрѣдѣленъ начинътъ, по който ще има право Правителството да обезщети дружеството, слѣдъ изтичане концессионниятъ срокъ, или ако пожелае слѣдъ 18 години да откупи концесията. Азъ мисля, че елементарната справедливостъ изискваше сѣщитѣ постановления да бѣдѣха прѣдвидени и уговорени въ полза на сегашнитѣ наши тютюнофабриканти и то въ тежестъ не на Правителството, а на концессионното дружество. Ако не може да се поправи това и въ случай че минатъ договоритѣ и остане на почитаемото Правителство да се разправа съ нашитѣ тютюнофабриканти, въ границата на чл. 16, надѣя се, че то би се постарало да не бѣде спрѣмо своитѣ жестока мащеха.

Говори се, г-да народни прѣдставители, за послѣдствията отъ отхвърлянето на договоритѣ. Всѣки се интересува какви ще бѣдатъ тѣ. Г-нъ Гешовъ

се постара да отбѣгне прѣмото указание. Г-нъ Теодоровъ отиде по-далечъ малко и указа като какво би могло да се направи, за да се отбѣгне крахътъ. Г-нъ Калчовъ послѣдва примѣра на г. Теодорова, съ тази само разлика, че той указа и на прихода отъ митницитѣ, като на единъ доходъ, който бихме могли да заложимъ въ краенъ случай. Азъ мисля, че всичкитѣ тия срѣдства могатъ да се обсъждатъ и нѣкои биха могли успѣшно да се употребятъ. И съмъ убѣденъ, че ако се стѣгнемъ и се рѣшимъ да поведемъ рѣшителна борба спрѣмо тия, които не се указаха доста лойални въ своитѣ отношения съ насъ, сигурно бихме могли да отбѣгнемъ катастрофата. Азъ и безъ това бѣхъ дългъ въ рѣчта си, защото трѣбваше, за мое съжаление, да се простря повече върху онѣзи въпроси, които не бѣха зачекнати отъ прѣждеговорившитѣ. Ще кажа накъсо, че съмъ дълбоко убѣденъ, че отхвърлянето на договоритѣ нѣма да повлѣче фалирането нито на Бѣлгария, нито на Бѣлгарската Народна Банка, нито на другитѣ банкови или търговски учреждения въ страната. (Д. Христовъ: Аргументи?) Затуй, г-нъ Христовъ, защото самъ Правителството казва, че Бѣлгарската Народна Банка сега не желае да получи голѣмо количество пари, защото нѣмала нужда; затуй, защото данъкътъ къмъ Портата и Източно-Румелийскитѣ дългъ могатъ да бѣдатъ просрочени, както самата Турция просрочва изплащането на своя дългъ къмъ Русия; затуй още, г-нъ Христовъ... (Д. Христовъ: Не се обръщайте къмъ мене!) Вие аргументи искате! Затуй още, г-нъ Христовъ, защото, ако е въпросъ за четиритѣ милиона лева, авансирани отъ Руското Правителство, петтѣ милиона лева сребърни, които сѣ зачекнати въ Банката и заключени съ руски ключъ, могатъ въ краенъ случай да се пожертвуватъ. Азъ мисля, че сега, когато ажното отъ 15 слѣзе на 10 и дори и на 8%, когато износътъ се доста усилява, ние лесно бихме могли да намѣримъ злато, когато имаме сребро, когато имаме банкноти, когато не сме стегнати съ такъвъ обрачъ, съ таква букаи, каквито се прѣдвиждатъ въ чл. 25 — да нѣмаме право да издаваме банкноти — бихме могли съ нѣкои жертви да навакса нужното злато. И менѣ ми се струва, че макаръ Правителството да отрѣче, по поводъ бѣлѣжката на г. Ризова, че сѣ приготвени четиритѣ милиона лева въ Банката и земледѣлческитѣ каси, до срока ще може да успѣе да навакса нужното количество. Оставатъ ни за изплащане купонитѣ. И за тѣхъ би могло да се натѣкми злато. Но и държавнитѣ купони, г-да, сѣ като частнитѣ записи. Както въ частнитѣ записи има *delai de grâce* 24 часа — ако на срока не се заплати, до 24 часа се протестирва, — така сѣщо и за държавнитѣ ни купони има *delai de grâce*, който е отъ 6 мѣсеца: само слѣдъ 6 мѣсеца отъ падежа нашитѣ заимодавци иматъ право да взематъ експлоатацията на нашитѣ държавни желѣзници, ако се просрочи изплащането повече отъ 6 мѣсеца. А ние до юлий 1902 г. сигурно ще бѣдемъ улеснени. Ще на-

стъпи на 19 юний прѣдѣлния срокъ за опитиране по договора отъ 1899 г. и, ако банцитъ не изпълнятъ тоя договоръ, ние ще бждемъ съ развѣрзани рѣцѣ. Тогава, както каза и г. Калчовъ, сигурно ще можемъ срѣщу отдаването въ специална гаранция нѣкои приходи на нашия бюджетъ, безъ обаче да вмѣкваме въ страната си една чужда компания, ще можемъ да сключимъ единъ заемъ на около 60—70.000.000 л. за да унищожимъ летищитѣ дългове. (А. Франгя: Може ли да прѣдвидите до 6 мѣсеца колко ще паднатъ нашитѣ цѣнни книжа въ Европа и колко ще се вдигне акмито?) Азъ не мисля, че ще могатъ много да паднатъ, защото, както се обясни отъ хора, които знаатъ по-добри борсовитѣ операции, туй не е въ интереса на самитѣ банки — държателитѣ на нашитѣ книжа. (А. Франгя: Ами купонитѣ?)

Въ заключение, г-да народни прѣдставители, азъ ви заявявамъ, че при тѣзи условия, по които се сключватъ прѣдметнитѣ договори, не мога да ги гласувамъ.

Казахъ ви, г-да, че финансовитѣ послѣдствия не ме плашатъ; но освѣнъ тѣхъ може да има и политически. Възможно е, слѣдъ отхвърлянето на договоритѣ, Правителството да си даде оставката. Не само че това е възможно, но азъ мисля, че то ще бжде негова длъжностъ. Възможно е, обаче, и е вѣроятъ 90%, че нашиятъ уважаемъ прѣдсѣдателъ, ще укаже пакъ на г. Каравелова. И когато ние всина, отъ всички страни, апелираме къмъ патриотизма на Правителството и го канимъ на една по-упорита борба, готови да го подкрѣпимъ, за да прѣдприеме сериозни реформи, за да отстрани краха и вмѣкването на чужденци въ Държавата ни, възможно е сжщото Правителство да остане. Ако, обаче, това се окаже невъзможно, слѣдствието може да бжде единъ опитъ на Короната, да състави друго министерство отъ сжществующитѣ парламентарни групи. Азъ мисля, че тази Камара е въ състояние, както сж заявили и други, да даде повече отъ едно правителство. Обаче, ако и това не успѣе, възможно е едно разпущане на Народното Събрание. (Нѣ кой отъ прѣдставителитѣ: Недѣйте мисли за послѣдствията!) И твърдѣ е възможно, г-да народни прѣдставители, мнозина, които се замислятъ за послѣдствията отъ отхвърлянето на договоритѣ, да се спиратъ не малко и върху тази евентуалностъ. Е добръ, и азъ ще се поспра на нея. Вие знаете, г-да народни прѣдставители, че само за факта, че едно число отъ бившитѣ избиратели на Прѣславската околия не ми гласува до вѣрие, азъ си сложихъ депутатския мандатъ. Вѣрвамъ да не ме подозирате въ неискренности, ако ви заявя, че и сега, въ настоящата минута, не сжкни депутатски си мандатъ и съмъ готовъ винаги да го сложа; но азъ заявявамъ, че прѣдъ видъ пѣстротата, разнообразието, прѣдставляването на всичкитѣ политически течения въ страната въ настоящето Народно Събрание, каквото не сме имали досега; прѣдъ видъ че Българскиятъ народъ аманъ е викналъ отъ избори; прѣдъ видъ на перспективата,

която ни се рисува при едни прѣдстоящи общи законодателни избори, когато единъ надъ другъ ще се нахвърлимъ, ще се заловимъ за коситѣ и ще си казваме: „ти си монополистъ!“ „ти си разсишникъ!“ „ти си такъвъ, а ти онакъвъ!“ а нещастниятъ български избирателъ ще се чуди и мае, ще слуша и ще казва: „това ли сж първитѣ ни хора? това ли сж държавнитѣ ни мъже?!“ прѣдъ видъ, най-сетнѣ, че страната ще бжде подхвърлена на нови сътрѣсенія, — азъ съмъ на мнѣние, че трѣбва и желая всичко да се направи, за да се отбѣгне разпущането на сегашното Събрание. Но, ако това се окаже безусловно невъзможно, азъ мисля, че пакъ не трѣбва да се туря на рискъ сжществуването на конституционния и парламентаренъ режимъ въ България — да се не отиде до онази крайностъ, която нѣкои лоши свѣтници указватъ — въвеждането на личния режимъ, защото ще се съгласите всички отъ всѣкъдѣ, че едно управление на разисквания, едно управление, изходяще отъ свободни избори, едно управление, въ което взема участие мнозинството, е, въ всѣки случай, по-прѣдпочтително отъ онова, което нѣма тѣзи съставни елементи, което на първо врѣме може да се намира въ рѣцѣтъ на голѣми мъдrecи, на много искрени родолюбци, по при което тѣ, въпрѣки всичката си добра воля, свободни отъ контрола на общественото мнѣние, могатъ да бждатъ увлѣчени, могатъ фатално за страната да събъркатъ. Е добръ. Но при евенгуалността на едно разпущане на Народното Събрание, пита се, — сигурно и Негово Царско Височество Князътъ, ако се намѣри прѣдъ тази дилема, да избере между поддържането на сжществующия строй и между въвеждането на личния режимъ чрѣзъ единъ опасенъ coup d'Etat, ще се запита — прѣдпочитайки първото, въ което съмъ увѣренъ, — кой трѣбва да произведе новитѣ избори? (Н. Антикаровъ: Г-нъ Рачо Петровъ!) Споредъ мене, г-да народни прѣдставители, ако настоящето Правителство прѣдсѣдателствува изборитѣ, вѣрвамъ, то нѣма да насили свободното проявление на народната воля — то ще обезпечи свободата на изборитѣ, както направи въ допълнителнитѣ; но сигуренъ съмъ 90%, че резултатитѣ ще бждатъ поразителни заради него, особено ако има за лозинка отхвърленитѣ договори. Не бихъ желалъ то да се излага на изкушението, или да се съкруши чрѣзъ едни свободни избори, или пъкъ, за да се запази, да разгони всички самостоятелни и свободомислящи елементи въ тази Камара, да си докара едно послушно болшинство, но да се унищожи нравствено. Слѣдователно, прѣдпочтително е, друго правителство да прѣдсѣдателствува новитѣ, прѣдстоящитѣ законодателни избори. Добръ, г-да, но въ този случай, позволѣте ми да кажа, че по никой начинъ не бихъ желалъ партиитѣ да се намиратъ при различни условия: еднитѣ въ по-благоприятни, а другитѣ въ по-неблагоприятни. (Д-ръ Х. Владигеровъ: Искате коалиция?) Не, тя не е достатъчна гаранция. (Нѣ кой отъ прѣдставителитѣ: Едно чиновническо мини-

стерство!) Азъ вѣрвамъ въ политическия тактъ и държавническа мѣдростъ на Негово Царско Височество Княза и се надѣя, че при такава евентуалностъ, той ще прѣдпочете едно врѣменно министерство отъ хора, които пѣматъ и не сж имали никакви връзки съ сѣществующитѣ партии, хора, които никѣдъ да не поставятъ кандидатуритѣ си и да не фаворизиратъ ничия кандидатура: еднакво да третиратъ всички, за всички да обезпечатъ законната свобода. Тогава, естествено, ще можемъ да имаме достатѣчна гаранция, че избирателното тѣло, Българскиятъ народъ, ще може още единъ пътъ да даде едно блѣстяще доказателство прѣдъ свѣта за своята възмѣжалостъ, за своята достатѣчна политическа зрѣлостъ, за това, че той заслужава да се ползува отъ благата които конституционно-парламентарниятъ режимъ дава.

Г-да! Още двѣ думи и свършвамъ. Едно управление вѣнъ отъ контрола на общественото мнѣние, безъ участието и надзора на народа, посрѣдствомъ неговитѣ избраници, може да докара голѣми неприятности — тази дума е слаба, — голѣми нещастия! Прѣдупрѣждавамъ тия, които мислятъ, че биха могли въ случай на нужда да упражнятъ грубата сила, за да задушатъ гласа и съвѣстѣта народни, че въ народното възмущение ще срѣщнатъ една канара, която ще раздроби главитѣ имъ! Нека послужи за примѣръ побратимяването между българския войникъ и българския гражданинъ въ Тръстеникъ. Отъ гледна точка на дисциплината, признавамъ, това е нежелателно; но отъ гледна точка човѣческа, това е неминуемо! Вие не можете да сдومите у единъ човѣкъ дотаква степенъ чувствата, щото той, усѣвършенствуванъ отъ гледна точка на дисциплината, да не прѣдставлява човѣкъ отъ нерви, съ сърце, съ чувства, съ умъ и разумъ, а една инертна машина, т. е. една машина, която може да се движи по желанието и указанията на този, който я ржководи. Азъ не бихъ желалъ напиятъ войникъ нѣкога да бѣде поставенъ въ изкушението да измѣни на своя началникъ, комуто той трѣбва да е прѣданъ, за когото трѣбва да е готовъ да мре на бойното поле срѣщу външни неприятель; но желая, щото напнитѣ жизнени сили да не бѣдатъ употребени, освѣнъ само въ нужда и въ полза на Отецеството.

Г-да народни прѣдставители! Напушамъ тази трибуна съ убѣждението, че изтълнихъ дълга си, като изказахъ искрени мисли, за изслушването на които имахте търпѣнието. (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата.)

Т. Теодоровъ: Г-нъ прѣдседателю! За лично обяснение само двѣ думи ще кажа. Мога ли?

Прѣдседателътъ: Имате думата.

Т. Теодоровъ: Г-нъ Краевъ е говорилъ за заема отъ Бреславската банка. Този заемъ е много инте-

ресенъ; за него се е писало много, но говорило се е малко. Азъ благодаря на г. Краева, че е възбудилъ този въпросъ, и когато ми дойде редътъ — защото съмъ взелъ думата, — задѣлжавамъ се да ви разкажа тази история, за да видите, какъвъ урокъ ще получите отъ нея за въ бѣдѣще. Тя е много интересна, и азъ му благодаря, че е възбудилъ този въпросъ, за да мога да дамъ на Народното Прѣдставителство историята, отъ която ще видите какво могатъ да правятъ банкитѣ и какъ може да се отнася даже тази сѣщата Banque de Paris et des Pays-Bas съ едно правителство, когато се намѣри то въ нужда, и още какъ се бранитъ интереситѣ на България въ такива случаи.

Прѣдседателътъ: Вие сте записани и послѣ ще говорите.

Сега има думата Поповскиятъ народенъ прѣдставител г. Славчо Бабаджановъ.

С. Бабаджановъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Азъ, като г. Ризовъ, станахъ да мотивирамъ своя вотъ, обаче не въ 11 пункта, а въ единъ единственъ — тамъ е разликата между мене и моя компшия.

Нѣма да критикувамъ на дълго и широко прѣдставенитѣ договори отъ днешното Правителство за заема и монопола на тютюни, който сж заложили като гаранция по отношение на тоя заемъ, защото най-напрѣдъ ми липсватъ такива технически познания, и тукъ най-вѣщитѣ хора казаха своята дума по отношение на този въпросъ. Важното е за мене, че уважаемото Правителство, което внася този договоръ, не казва, че медъ и масло ще потече въ България отъ приемането му и че то, като знае какъвъ е той, не излиза да го хвали, а, напротивъ, всички признаватъ, че дѣйствително договорътъ е лошъ, но че условията, които прѣживява България, налагатъ този договоръ. Както казахъ, азъ нѣма да рисувамъ, тъй да се каже, черния дяволъ, който се крие въ разнитѣ параграфчета на договора, нито ще извиквамъ измѣнения образъ на майка България, която би анелирала къмъ насъ, за да я избавимъ отъ онова економическо робство, въ което ще я хвърлимъ, защото другитѣ казаха това и направиха своята политика. (Н. Поповъ: И слѣзоха отъ трибуната!) И слѣзоха отъ трибуната, както казва г. Никола Поповъ. Но за всѣки случай, за мене е ясно като бѣлъ денъ едно нѣщо: че заемътъ, самъ по себе си, нѣма съмнѣние, се налага на страната. И уважаемиятъ г. Гешовъ, и г. Калчовъ, и другъ г. г. народни прѣдставители признаватъ, че дѣйствително България едвали може да излѣзе отъ това безизходно положение безъ единъ заемъ. Това, менъ ми се струва, за никого не е спорно. Всички признаха наредъ, че положението на страната тоже е много лошо — финансовото положение, разбирамъ. И за това, менъ ми се струва, че споръ нѣма. Безспорно е така сѣщо, че за това положение на стра-

ната, въ което се намира днесъ, не сж виновни тѣзи хора, които седятъ на червената маса. (И. Московъ: Народняцитѣ!) Не сж само народняцитѣ. Нѣма да кажа тая мисълъ, но нека бждемъ искрени и да признаемъ, че всички сме направили по нѣщо, за да дойдемъ до това положение, и че голѣмъ дѣлъ се пада и на Народната партия. Това е неоспоримъ фактъ. Г-нъ Краевъ направи една малка историйка по отношение на заема отъ Бреславската банка, и г. Теодоръ Теодоровъ каза, че той ще разкаже историята на този заемъ и че отъ него нѣли сме да извлѣчемъ добри поучения. Но едно нѣщо бѣше ясно за насъ, че, когато сж се правила такива контракти въ тази страна и когато, отъ друга страна, знаемъ, че едно послѣдующе Правителство третираше въпроса за заема пакъ върху почвата на монополитѣ, то съ какъвъ кредитъ ще се ползува тази България и какво право имаме да искаме отъ днешното Правителство да ни прѣдстави по-добри договори? Споредъ моето убѣждение не можахъ подобри договори да се прѣдставятъ и убѣденъ съмъ, па и уважаемииятъ г. Гешовъ каза въ края на своята рѣчь, ние ще наченемъ оттамъ, отдѣто вие свършихте. Що значи това? Положението така се стече, че тѣзи, които се обявиха най-горещи противници на договоритѣ, възможно е да имъ се наложатъ отъ самитѣ обстоятелства, отъ самото финансово положение на страната. То е въпросъ отдѣленъ и по него ще говоримъ тогава, когато дойде да се разисква по него. Но мене най-много, което ме плаши по отношение на тѣзи договори, то е туй, че отдѣлни правилници ще опрѣдѣлятъ начина на обработването на тютюня, а за мене тогава има по-голѣма опасностъ и най-много ме тревожеше. И мене много ме интересуваше да чуй какъ ще се реди производството на тютюня. Казватъ, че ще се гарантира свободата на обработването на тютюня, но мене ме е страхъ, че нѣма да бжде гарантирано производството напълно тѣй, както би трѣбвало. Така щото, г-да народни прѣдставители, ясно е, че положението на страната е едно отъ много лошитѣ, че финансовитѣ условия, които прѣживява страната, сж много тежки и че дѣйствително договоритѣ сами показватъ, че сж лоши. Това се каза и отъ други, така щото, да се спирамъ върху него е положително безцѣлно.

Но за да принесатъ оная полза, която очаква самото Правителство, уважаемииятъ Министъръ-Прѣдсѣдателъ каза, че още друго едно обстоятелство е нужно, за да може да се уреди въ финансово отношение страната, и то е да имаме едно добро управление, което да гарантира единъ уравновѣсенъ бюджетъ, да можемъ да приключваме бюджетитѣ безъ дефицити. Е добръ, дѣ имаме гаранция по отношение на това важно обстоятелство, когато ще правимъ тази грѣшка съ въвеждането на монопола въ страната? Положително нийдѣ не можемъ да я имаме. И не можемъ да я имаме, защото не зависи нито отъ Короната, нито отъ Народното Прѣдставителство, защото има причини, които

влиятъ. Въ това отношение азъ не виждамъ да имаме нѣкаква гаранция, че слѣдъ като приемемъ монопола съ всичкитѣ опасения, които вдѣхва у насъ, които ще се случатъ — много души говориха за това, — нѣмаме гаранция, че управлението ще бжде уредено и че договоритѣ ще донесатъ ония резултати, които очаква Правителството.

Сега, за да отбѣгнемъ гласуването на тия договори, казаха се много мѣрки. Нѣкои казаха, че можемъ да отсрочимъ нѣкои изплащания, други говориха по отношение увеличението на нѣкои данѣци и за намаление разходитѣ въ държавния бюджетъ и че съ това ще може, до известна степенъ, да се поправи положението. Азъ нѣма да влизамъ въ обсъждане на тия мѣроприятия, защото тази теория „туй ще отложимъ, туй не ще платимъ“, мяза на онзи арнаутинъ, който е казвалъ: „това ще ми го дадешъ, опова ще ти го взема, туй ми е по-трѣбно“ и т. п. Това не е сериозно казване, нито пъкъ сериозно е казането, че ще увеличимъ данѣцитѣ; защото г. Кирковъ ви каза доста убѣдително, че при тази данѣчна система, която имаме, не можемъ да направимъ нищо положително, безъ да нахърнимъ, тѣй да се каже, данѣчната способностъ на данѣкоплатцитѣ, съ увеличение кой-знае въ какъвъ размѣръ на данѣцитѣ, за да поправимъ изобщо лошото финансово положение на страната. Така щото, по отношение на тия въпроси, азъ казвамъ, че нѣма да зачеквамъ нищо.

Още въ началото ви казахъ, че имаме единъ единственъ мотивъ, освѣнъ ония съображения за монопола на тютюня, които ми сж налагали да гласувамъ противъ този договоръ, а най-главно ме смущава монополътъ на тютюня. Азъ, г-да народни прѣдставители, ще си го кажа твърдѣ откровенно по отношение на това, че азъ самъ, при своето избирание и изобщо, мисля, че всинца ние, които принадлежимъ на Демократическата партия, едно бѣше ясно за насъ, че всички бѣхме противъ монополитѣ. Да се въведе монополъ и да не се въведе, е единъ принципиаленъ въпросъ, единъ економически въпросъ. И веднажъ имаме ние такъвъ ангажментъ, ми се струва, че ние вършимъ единъ грѣхъ, даже ако така силно обстоятелствата, които прѣживяваме, ни налагатъ да приемемъ монопола на тютюня, ако го приемѣхме безъ да направимъ апелъ къмъ народа, като го попитаме, дали можемъ да приемемъ това, като му кажемъ, че обстоятелствата ни налагатъ това. Азъ тѣй схващамъ този въпросъ и въ тази смисълъ ще гласувамъ. Едни даже се подиграватъ и казватъ: „това е избирателна платформа“. Да ме прощаватъ. Ако въ Америка, по отношение избирането прѣдсѣдателъ на републиката, два периода наредъ тѣхната избирателна платформа бѣше единъ економически въпросъ, какъвто е въпросътъ за златния еталонъ да бжде ли въведенъ или не, струва ми се, че и у насъ могатъ да бждатъ монополитѣ такъвъ въпросъ, щото да се попита народа да ги допуснемъ ли или не, да ги въведемъ ли или да ги не въвеждаме.

Туй е единъ важенъ принципаленъ въпросъ и не може да бѣде въведенъ безъ да направимъ апелъ къмъ народа, особено когато ние, като партизани, сме проповѣждали противъ това.

Сега, уважаемиятъ г. Краевъ, на свършване, ви каза нѣкои и други съображения, като какво ще стане по-нататкъ. Да ви кажа моитѣ съображения. Какво ще стане по-нататкъ, не зная, за мене не е важно; азъ мисля, че ние трѣбва да изпълнимъ добросъвестно своя дългъ, както и уважаемото Правителство, споредъ неговото схващане на въпроса, изпълнява своя дългъ, и по-нататкъ какво ще направи Короната, какви комбинации може да станатъ, то е въпросъ на бъдещето и за това нѣма да говоря. Но въ всѣки случай, макаръ да виждаме безизходното финансово положение на страната, не мисля, че съ приемане на договоритѣ непрѣмънно ще поправимъ това положение, а, напротивъ, убѣденъ съмъ, че повече ще да се влоши. И при този правственъ ангажментъ, който имаме — за себе си говоря, — мисля, ще направимъ грѣхъ, ако, при това положение на тѣзи договори, гласуваме за тѣхъ. Ето защо ще гласувамъ противъ договоритѣ. (Ржкоплѣскане.)

Прѣсѣдателятъ: Има думата Ловчанскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Забунувъ.

Я. Забунувъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Слѣдъ толкова хубавитѣ рѣчи, слѣдъ толкова зрѣли разсѣждения по този важенъ въпросъ, който ни занимава, поискахъ и азъ да взема думата, да кажа нѣколко думи по този въпросъ.

Точно прѣди 2 години, прѣзъ есенъта на 1899 г., тъкмо по това врѣме, ми се струва, имаше тоже такъвъ жизненъ въпросъ за страната, който не закъснѣ въ едно късо врѣме да развълнува цѣлата страна. И тогава, както и сега, засѣдаваше едно Народно Събрание, и тогава Народното Събрание се занимаваше съ единъ колосаленъ въпросъ — то бѣше въпросътъ за въвеждането на десетъка. Тогавашното Правителство, опрѣно на едно свое болшинство, не искаше да чуе протеститѣ отъ страна на народа, които му идѣха; то остана глухо на воплитѣ на народа, на воплитѣ отъ провинцията, които го молѣха да не приема такъвъ единъ законъ, но то, казвамъ, имаше си болшинството, отъ 5 години направи го на 2 и отъ 2 едвамъ изкара една и не можа да отиде по-нататкъ. И днесъ е същото, г-да, и днесъ ни занимава, ако не същиятъ въпросъ, то поне подобенъ, аналогиченъ въпросъ. Само че разликата оттогава и сега е тая, че днесъ Народното Прѣдставителство е такова, което именно прѣнесе митингитѣ оттамъ — тукъ. Днесъ митингитѣ ги правимъ не долу, въ провинцията, а правимъ ги тукъ, г-да, на трибуната. И народътъ, който вѣрва, че дѣйствително днешнитѣ му прѣдставители сѫ истински, той се надѣва, че тѣ дѣйствително ще го избавятъ отъ това, което той мисли, че ще му причини зло. Трѣбва да ви кажа,

г-да, че когато тия договори се внесоха — азъ не мога да опиша, частно за себе си, нравствениитѣ терзания, които осѣпахъ въ прѣвитѣ два дена — азъ не мислѣхъ, че депутатскиятъ столъ е трѣпливъ толкова, прѣди да прочета тия договори. Намъ ни струпаха едни такива договори, които, безъ да сме чели, трѣбваше да ровимъ по книгитѣ, статистики да изучаваме, за да можемъ да вдигнемъ ржка тѣй, както би трѣбвало да направи единъ истински народенъ прѣдставителъ. И едвамъ чакъ на третия денъ — за мене говоря, прощавайте за тая откровеностъ, — когато прослѣдихъ всичко, чакъ тогава блѣсна въ мене една свѣтлина и можахъ да взема едно направление — по-прѣди бѣхъ наклоненъ да гласувамъ ту за, ту противъ договоритѣ.

Г-да народни прѣдставители! Правителството не за свои грѣхове ни внесе едни договори за единъ заемъ отъ 125.000.000 л. Положението е, казватъ, такова, щото не можю друго-аще да се направи. И азъ вѣрвамъ на Правителството. Азъ отъ 6 мѣсеца, поне отъ какъ Министерството е на властъ, мога поне за мене да кажа, да се похваля, че дѣйствително видохъ работи, които по-прѣди не съмъ виждалъ. Но за голѣмо съжаление трѣбва да кажа, че тѣзи договори, каквито и да бѣха тежки, то ги свързва съ културата, съ уврѣждането поминъка на страната, на което трѣбваше прѣди това да държи смѣтка. Азъ нѣма да държа рѣчи, азъ ще бѣда кратъкъ. Нѣма да разглеждамъ тия договори отъ политическа и финансова страна, защото това го казаха почитаемиитѣ оратори и обясниха въпроса много хубаво. Азъ ще разгледамъ, доколкото моитѣ слаби сили ми позволяватъ, отъ стопанска гледна точка въвеждането на монопола. Прѣди всичко, извѣстно е на всичкима, и това се е писало отъ Освобождението досега и сега, че нашата страна е чисто земеделѣцка страна. Въ тая страна господствува тѣй нарѣчената зърнена система. У насъ $\frac{5}{6}$ или, можемъ да кажемъ, $\frac{9}{10}$ отъ цѣлото пространство е покрито съ произведения отъ господствующата зърнена система. Тамъ, където господствува зърнената система, хората, правителствата, интелгенцията и всички се грижатъ да промѣнятъ тая система, когато у насъ, напротивъ, гледаме да отнемемъ, да унищожимъ една отъ тия култури, каквото е случая съ тютюня, което иде съ отмахането на тази система. Азъ нѣма да продължавамъ; вие знаете неудобствата на зърнената система. Именно житнитѣ растения сѫ културитѣ, които едностранчиво използватъ земята: не пущатъ дълбоко коренитѣ си и изтощаватъ земята и най-послѣдното е, че тѣзи храни ги не бива за нищо. Второ едно неудобство въ тази система е туй, че културитѣ, които се сѣятъ въ едно врѣме, въ едно врѣме никнатъ, въ едно врѣме се жънатъ и всичко това, разбира се, при единъ малкъ каламитетъ, при едно наводнение, тѣ рискуватъ всичко да изгубятъ. И понеже житниятъ външенъ пазаръ е такъвъ, щото при най-малкото спадане на цѣнитѣ послѣдва обща криза на всичкитѣ цѣни, лесно ще си обясните

тази система, вслѣдствие на която не само може да се прѣтърпи тежъкъ кризисъ, но даже да се получи гладъ, както се случва въ всички такива страни. Трети единъ и най-главниятъ недостатъкъ отъ зърнената система е този, че тамъ, дѣто се обработватъ житни растения, по самото естество, тѣ не позволяватъ никакво нововъведение. На земледѣлцитѣ ржѣтъ сж свързани и тѣ се намиратъ просто като въ единъ къпъ, не можатъ по-нататкъ да мръднатъ. И страни, въ които прѣобладава зърнената система, такива страни сж за окайване и вслѣдъ затова се грижатъ хората да прѣобразуватъ тѣзи системи, които, съгласно почвенитѣ и климатически условия, даватъ възможность да се направи това, което подхожда на съвършения гражданинъ. Има много растения, съ които могатъ да се замѣнятъ житнитѣ, и едно отъ най-главнитѣ отъ тия растения е тютюнътъ. Тютюнътъ е онази интензивна култура, която при дадени условия дава най-добра и чиста печалба, и, може да се каже, много пжти една сигурна печалба. И споредъ една — доколко е точно не гарантирамъ — отъ Финансовото Министерство взета статистика, ние виждаме, че въ България прѣвъ 1899 г. се занимавали всичко 10.728 тютюнопроизводители, на едно пространство отъ 50.933 декара, съ една реколта приблизително отъ 4.000.000 кгр. на листа; въ 1900 г., обаче, ние виждаме, че тютюнопроизводителитѣ отъ 10.728 сж се увеличили на 11.334. За голѣмо съжаление, не можамъ да намѣря статистически свѣдѣния поотрано, за да видимъ, дали числото на производители се увеличава или намалява. Казахъ, че прѣвъ 1900 г. е имало 11.334 тютюнопроизводители на едно приблизително сжщо количество декари, като сж произвели нѣщо около 3.800.000 кгр. тютюнъ. (А. Краевъ: 3.154.000.) Да, 3.154.000. Трѣбва да кажа, че въ това не влиза фурдата, който е единъ нечистъ тютюнъ. Обаче, какво виждаме насрѣща? Виждаме една цифра малка, която Държавата е вземала въ видъ на бандеролъ и която цифра е поамала, вѣроятно, Правителството да залага тютюня; виждаме прѣвъ 1887 г. е било обандеровано едно количество въ килограми отъ 1.800.000, когато е било двойно произведението; тукъ вѣроятно е играяла контрабандна ржка; получената сума е била за 1887 г. 2.654.000 л., за 1888 г. — 2.490.000 л., за 1891 г. качва се веднага на 5.105.000 л., за 1892 г. — 6.000.000 л., за 1893 г. — 7.000.000 л., за 1894 г. — 9.000.000 л., за 1895 г. — 9.020.000 л. и за 1898 г. на 10.000.000 л. вече. Както виждате, пропорционално е расло и самото облагане на бандерола на произведеното количество тютюнъ. Когато въ 1898 г. се е обандеровалъ 1.868.000 кгр., въ сжщото врѣме е имало производство 3.343.438 кгр.; въ 1899 г. се е обандеровалъ 1.844.000 кгр., а е произведенъ 3.765.869 кгр.; въ 1900 г. е обандерованъ 1.549.000 кгр., а е произведенъ въ сжщата година 3.154.645 кгр. Вѣроятно, азъ поне така прѣдполагамъ, че при наличностьта на тѣзи цифри, почитаемото

Правителство е помислило, че при единъ чуждъ контролъ, при едно чуждо управление на тия тютюни, би могло да вземе една сума, която да услуги на страната. Като имамъ прѣдъ видъ, поне доколкото свѣдѣния имамъ, че производството на тютюня отъ година на година се увеличава, че компанията, въ случай ако би могла да го вземе, то тя непрѣмѣнно ще ограничи районитѣ — поне азъ така мисля, — тя ще ограничи и ще посочи мѣста, къдѣто може да се сѣе, и, може би, ще избере само Хасково, Кюстендилъ и нѣкои други окрѣжи — може да бждатъ и четири окрѣжа — тѣ сж си направили смѣтката — защото, както каза г. Кирковъ, тя нѣма да играе тукъ за нашитѣ черни очи, а ще дойде да печели пари. И азъ не се възхищавамъ отъ тази алинея, че тя щѣла да умножи или да подобри това производство. Азъ поне не виждамъ това, толкова повече, че завчера ми се падна да прочета, че една подобна компания на монополъ е окончателно опропастила това производство въ една страна.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Ходжевъ доказва противното за сжщата тая държава.

И. Гешовъ: Азъ чакамъ г. Кжнчова да говори по този въпросъ и азъ тогава ще говоря. Г-нъ Кжнчовъ заяви това въ комисията.

Я. Забуновъ: (Продължава.) Така че, менѣ ми се вижда, че компанията ще печели пари, безъ да държи смѣтка за качеството на производството. Отъ друга страна, ограниченията, които тя непрѣмѣнно ще въведе, ще изтърватъ нѣколко стотини, ако не и хиляди сѣмейства отъ тая култура, която е сравнително много по-доходна отъ други. Азъ считамъ, че такъвъ единъ заемъ, противъ който нищо нѣмамъ, свързанъ съ монополъ, считамъ го врѣденъ за страната, считамъ го врѣденъ отъ стопанска гледна точка още и затова, че тя е една култура, която ние трѣбва да насрѣчваме съ всички срѣдства: да можемъ да я развѣдимъ по всички кѣтове, а не да я ограничаваме, както се иска тукъ. Трѣбва да ви кажа, г-да, прѣстѣжността, ако щете, на поведението на досегашнитѣ наши правителства, дѣто нито едно не се е заинтересувало да прати хора да изучатъ тая култура. (Министъръ А. Людскановъ: Азъ съмъ пратилъ сега.) Азъ тоже, който съмъ свършилъ земледѣлческо училище, познавамъ всички, които сж свършили такова училище, и нито единъ отъ насъ не познава тая култура, отъ която ние имаме 10.000.000 л. доходъ на Държавата. И нашето Правителство досега не се е заинтересувало да прати хора да я изучатъ, които въ случай щѣха да додатъ на помощъ и биха могли да изучатъ монопола. Така че, повтарямъ да кажа туй, че отъ тази гледна точка, азъ считамъ, че туй въвеждане на монопола ще бжде въ врѣда въ количествено и качествено отношение за нашитѣ тютюни.

Г-да народни прѣдставители! Азъ ви казахъ по-напрѣдъ, че нѣма да говоря на дълго и заявявамъ, че мотивитѣ или доводитѣ, които каратъ почитаемото Правителство да въведе тия монополи сж прѣдъ видъ на туй, че ги имало и въ Турция и дали добри резултати, което, доколкото зная, не е вѣрно, и че въ Персия дали добри резултати, което зная тоже, че не е вѣрно; и мисля, че ние именно по съображенията, по които тамъ сж въведени монополитѣ, трѣбва да ги отхвърлимъ. Тамъ, г-да, волята на единъ султанъ е единъ законъ. Той може да ви налага монополи и всичко, каквото иска, безъ да пита населението. Но ние сме султани въ Народното Събрание, нашата дума е законъ и, менѣ ми се струва, че добръ ще направимъ, ако тая наша дума дадемъ за да се не приема монополтъ. Азъ заявявамъ, че съ моитѣ нѣколко души другари, земледѣлци, ще гласувамъ противъ, защото, право да ви кажа, когато ние станемъ старци на 80 години, когато ще бѣде концесията приета отъ насъ за 50 години, ние ще бѣдемъ 80 годишни, може би, и на тия мѣста ще има млади хора, и азъ не желая да имамъ тѣхното проклятие. (Ржкоплѣскане отъ дѣсния центръ. — Гласове: Браво!)

Прѣдсѣдателтъ: Часътъ минава 7. Прѣдсѣдателтъ, споредъ чл. 39 отъ правилника, има право да продължи засѣданието до 8 ч.

Има думата г. Кжнчовъ. Ако може г. Кжнчовъ да говори, то е негова работа.

В. Кжнчовъ: (Отъ трибуната). Азъ ще говоря повечко врѣме. Ако може да остане да говори утрѣ прѣди обѣдъ.

Министъръ - Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Сега имате цѣлъ часъ.

Прѣдсѣдателтъ: Г-нъ Кжнчовъ желае да говори утрѣ. (Гласове: Утрѣ, утрѣ!)

В. Кжнчовъ: Ако би желалъ да говори този, който иде подиръ мене, азъ бихъ желалъ да говоря утрѣ. Сега съмъ уморенъ.

Прѣдсѣдателтъ: Съгласни ли сте, г. Кжнчовъ да говори утрѣ? (Гласове: Утрѣ, утрѣ!) Подиръ него е г. Влайковъ. (Д. Ризовъ: Не е тукъ, но сега ще дойде.) Ако сте съгласни, да има засѣдание утрѣ прѣди обѣдъ.

Министъръ - Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Бихъ желалъ утрѣ прѣди обѣдъ да има засѣдание, но добръ е и сега още да се поговори: всѣки единъ отъ насъ заявява, че е уморенъ, и избира часа, въ който иска да говори. Ако г. Кжнчовъ не желае да говори сега, азъ ще кажа нѣколко думи,

защото гледамъ много се злоупотрѣблява съ нашето търпѣние.

За апелъ къмъ народа се говори тукъ. Най-напрѣдъ г. Ризовъ го подметна, послѣ го повтори г. Бабаджановъ. Апелъ къмъ народа, освѣнъ въ Швейцария, дѣто приема форма на плебисцитъ, става, когато се поражда споръ между Правителството и Народното Събрание, та се обръщатъ къмъ народа да разрѣши въпроса съ нови избори и новото Събрание разрѣшава възникналия споръ. Г-нъ Ризовъ се осмѣли — той винаги е смѣлъ — да ви увѣрява, че Гладстонъ прѣди внасянието законопроектитѣ по Ирландския въпросъ е апелиралъ къмъ народа, което показва, че г. Ризовъ нѣма понятие за въпроса. (Д. Ризовъ: Зная го много хубаво!) Моля, моля! Апелъ къмъ народа направи Гладстонъ, слѣдъ като долната Камара прие неговитѣ прѣдложения, а горната Камара ги отхвърли. По английскитѣ закони, отъ незапаветни врѣмена сжществува обичай, че, когато се поражда споръ между долната Камара и Правителството отъ една страна и горната Камара — отъ друга, Правителството има право да прѣдложи на Кралцата да назначи колкото иска нови лордове, за да си състави тамъ болшинство. Това е крайното срѣдство противъ горната Камара; но прѣди да се прибѣгне къмъ това срѣдство, обикновено разпуща се долната Камара и, ако народътъ даде избраници отъ сжщата песока, горната Камара отстъпва на Правителството, безъ да чака да се назначатъ нови лордове. Това е именно апелъ къмъ народа въ Англия! Нищо подобно, което вие казвате, тамъ нѣма! Да се разпусне Камарата безъ колизия и да се каже: народе, какво е мнѣнието ти по тоя или она въпросъ, то е плебисцитъ, както го има въ Швейцария. Ако измѣните нашата конституция, разбира се, и у насъ можете да го въведете. Ние имаме право да ви внесемъ каквото и да е прѣдложение и отъ васъ зависи да го приемете или не; ако не приемете нѣкое важно, намъ остава или да сж дадемъ оставката, или да апелираме сами къмъ народа, това е наше право, но не онова, което вие дрънкате. (Д. Ризовъ: Но Вие сте дошли тукъ съ проповѣди противъ монополитѣ!) Вие не разбирате нищо, казва Ви го! (Д. Ризовъ: „Не разбирате“, то е лесно да се каже, но Вие сте дошли тукъ, повтарямъ, съ проповѣди противъ монополитѣ.) Повтарямъ, не разбирате какво приказвате и по ума Ви могатъ се поведе подиръ Васъ подобни на Васъ, но разберѣте, че апелъ къмъ народа се прави, когато вече има вотъ, а не прѣди да е станало гласуване. Ще моля г. Ризова да прави колкото иска правилници, но да не говори работи, които не знае. (Смѣхъ.)

Прѣдсѣдателтъ: Г-да народни прѣдставители! Понеже часътъ, както ви казахъ по-напрѣдъ, е повече отъ 7, сега ще вдигнемъ засѣданието и утрѣ, естествено, ще имаме засѣдание подиръ пладнѣ. Но има прѣдложение да се съберемъ и прѣди

обѣдъ. (Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Азъ настоявамъ!)

Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложението, да имаме засѣдание утрѣ и

прѣди обѣдъ, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Събранието приема.

Дневниятъ редъ е сжщиятъ. Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 7 ч. и 15 м. вечерята.)

Прѣдсѣдатель: М. Балабановъ.

Подпрѣдсѣдатели: { В. Кжнчовъ.
А. Краевъ.

Секретарь: В. Димчевъ.

Началникъ на Стенографическото бюро: Т. Гължбовъ.